

МИ й СВІТ

WE AND THE WORLD

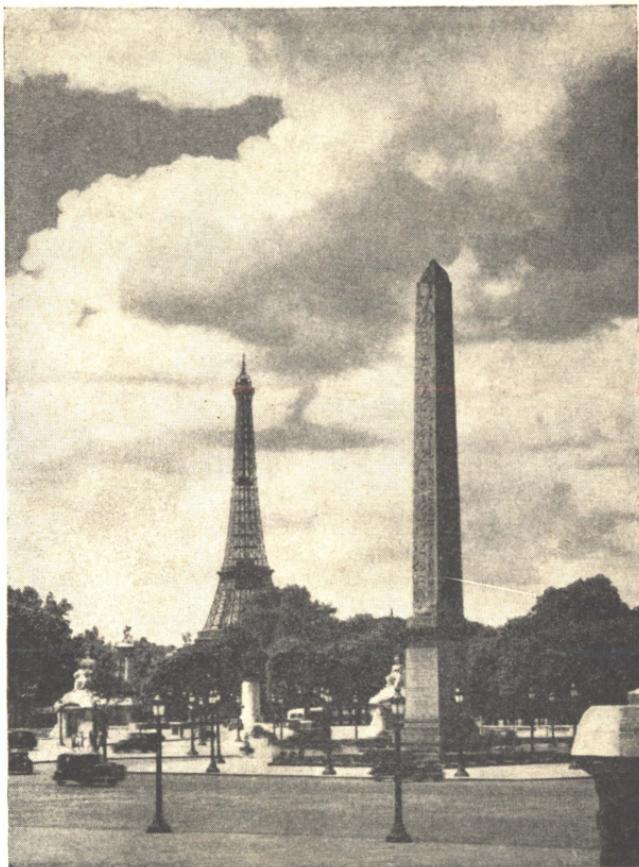
український
магазин

NOUS
ET LE MONDE

Revue Ukrainienne

Rédacteur responsable :
Mykola Kolankowskyj

Adresse :
186, Bd. St-Germain
PARIS (8e) - FRANCE
diasporiana.org.ua

Представники за кордоном:

L'Afrique du Nord : Dr. Wolodymyr Sawtchak, Barrage de Ben-Metir,
Ain-Draham B. P. 15, Tunisie.

Argentina : Nykola Denysiuk, c. Carapaligüe 790, Buenos Aires.

Belgique : Zybenko Roman, 9, rue des Brasseurs, Louvain.

Brasil : Natalia Dubycka, Curitiba, Rue Brigadeiro Franco 521,
Parana.

Canada : Dr. Bohdan Kazymyra, 10967 - 97 th St., Edmonton.

Chile : Iwan Biloskurskyj, Santiago de Chile, San Nicolas 1381.

England : B. Skorobohatyj, 449, Two Ball Lonnen, Fenham,
Newcastle upon Tyne.

Österreich : Mgr. O. Tiuschka, Innsbruck, Herzog-Friedrich-Str. 22/3.

Paraguay : Anlin Kuszczynskyj, Casilla de Correo, Carmen del
Parana.

Schweden : Walerian Fedortjuk, Lostigen 4, Spanga.

U.S.A. : Mrs. Wolodymyra Smyk, c/o Joseph Zayatz,
320 S. Wibur Ave, Syracuse N. Y.

Ціна одного числа журн. «Ми і Світ»: Англія й Австралія — 2
шіл., Бельгія — 12 б. фр., Франція — 90 фр., Аргентина — 4 пези,
США і Канада — 30 центів, всі інші країни — рівновартість 30 ам.
центів.

Фото на обкладинці: Париж — вид на Пляс де ля Конкорд, обеліск
і вежу Айфля.

МИ І СВІТ
український магазин

Рік 3

1952

Ч. 8

Рене Бельбенуа

МОГИЛА В ПУЩІ

Нас було четверо в човнику, що плив за повільною течією ріки Акаруані. Хоч сонце щойно зайшло, пітьма вже щільно облягала страшні джунглі Французької Гвіяни. За нами — досмертне заслання. Перед нами — море... Що воно нам принесе? Волю чи смерть?

Провідник нашої групи втікачів, велетень Марсель, вів нас упевнено. Незабаром ми добралися до давнього табору засланців, де мали переночувати.

Шукаючи сушняку біля таборової огорожі, я наткнувся на скромного кам'яного хреста, ледь помітного в густім чагарнику, і покликав Марселя.

— Кого тут поховано?

— Пан-отця Петра.

Лезом сокири він відкинув мох, що оповивав хреста.

— Хто ж він, той Отець Петро?

— Каторжанин, як ти... як я... — І додав притишено: — Післанець Божий.

Велетень Марсель вже відбув двадцять років каторги. На засланні він зумів докинути ще два злочини на свій рахунок. Його міцне тіло нахаби й заводіяки було покрите сороміцькими рисунками. От, несподіванка, почути з тих товстелезніх, щедрих на блюзірства, уст побожні слова!

За якусь годину ми сиділи навколо вогнища, густий дим якого охороняв від страшних хмар комарів, виуючих довкола нас.

Не кинувши й слівця, Марсель вдивлявся в польум'я. Потім перевів очі на скромного хреста, що ледве маячів на межі джунглів.

— Отець Петро... Я бачу його перед собою, як живого. — В словах Марселя звучала особлива поважність. — І я ще чую його голос, коли при вечірній перевірці він лагідно відповідав на заклик наглядача: «Присутній.»

Ми слухали мовчки.

— Вперше я зустрів його на кораблі, що перевозив нас до Гвіяни, — продовживав замислено Марсель. — Він був нам осоружний, бо ми знали історію цього священика — вбивці жінки, який тепер переводив час у відмовлюванні молитов. «Дезертир» — ось яку кличку ми йому пришили.

Отець Петро був парохом в сільці Сен Ремі, на півдні Франції. Здається, його всі обожнювали. За приходством жила вдова, отака собі Дювалль. Одного зимового ранку прийшла, як щодня, до неї служниця і, відчинивши двері, побачила трупа своєї пані, в нічній сорочці, подертій на клапті, — чи не в передсмертній бійці?

Докази, зібрани проти Отця Петра, були безперечні. На снігу між домом пані Дювалль і приходством знай-

дено сліди кроків. Всі знали, що вона була боязкою і, забарикадовуючись на ніч, відчиняла тільки своєму парохові. В заповіті вона записувала йому все, що мала. Ба, що більше: в огороді приходства жандарми знайшли гальоші пароха і рясу, поплямлену кров'ю. Отець Петро не переставав твердити про свою неповинність перед Богом і людьми. Все таки його засуджено на довічні каторжні роботи.

Щойно ми висіли з корабля, як нас було запроторено до тaborу праці в глухих джунглях. Разом з іншими, Отець Петро зрубував дерева. Він був дебелій і ніколи не скаржився. Щоразу одним з перших кінчав свою денну норму — мірку стятого і порізаного дерева. А скінчивши, допомагав слабішим в'язням.

В наступному році, — оповідав далі Марсель, — мене вислано до тaborу в Орапут, куди засилали безнадійних. Орапут — це пекло на землі. Ми працювали в багнах, по пояс у болоті, вище пояса — в хмарах комарів. Кожного трясла малярійна трясця.

За кілька тижнів прибув до Орапуту і Отець Петро, щоб заступити в'язня, відповіdalного за найпростішу медичну допомогу. Що й казати, то було добре місце! Там можна було збити грошей, продаючи бинти пораненим і газівку товаришам. З газівки роблено сітки на метеликів, які продають купити тютюну. Той в'язень, що був перед Отцем Петром, продавав навіть хініну гарячкуючим типам. В Орапуті карали за кожну провину та ще й позбавляли хініни на місяць часу. При Отці Петрі махінації скінчилися. Він роздавав хініну всім підряд. А коли й приймав цигарку, то для того, щоб віддати її хворому. Я навіть бачив, як вмираючі просили його уділити останніх Святих Тайн. Навіть ракли-сторожі почали його поважати.

Коли з наказу головного лікаря було прикрито Орапут, Отець Петро попросив призначення на каторгу в Сен Люї, у відділ прокажених. Без найменшого зв'язку зі світом жили вони в огидних халупах на продовгуватому півкілометровому

острові ріки Марони, в глухих джунглях. Тільки сторож щоранку скидав їм на берег лантуха з поживою, та раз у тижні навідувався лікар.

Сухий, мов цвях, Отець Петро тримався досконало. Він пробув уже п'ять років з прокаженими, коли привели Грокаю. Засуджений за крадіжку, той Грокаю вже відкалатає вісім літ джунглів у таборі, де і схопив проказу. Прийшовши перев'язати рани, Отець Петро застав Грокаю в гнилій хатчині, з обличчям, що вже втратило людську подобу.

Отець Петро нахилився над ним. Грокаю вивчаючим поглядом вдивлявся кілька хвилин і зненацька завив, намагаючися Пан-отця відштовхнути. Пан-отець подав горнятко молока і пачку тютюну, промовивши: «Пий, приятелю. Тобі буде ліпше.»

— Ні, ні! Це не він! Це не Отець Петро!..

— Ти знаєш, хто я? — запитав священик.

— Ви не пізнаєте мене? Я — Грокаю!

Отець Петро довго мовчки вдивлявся в нього, заки

зміг вимовити: «Мій бідний Іване! Бог тебе тяжко покараав..»

Інші прокажені стовпились при дверях хатчини. Грохаю їх покликав.

— Я ось помру, я знаю. Слухайте ж мене ви. Отець Петро — не злочинець! Це я вчинив злочин, за який покарано його двадцять літ тому. Він це знав, та нікому не мовив і слова.

Так, це я забив удову Дювалль. Я був огородником Отця, а спав на приходстві, в кімнатці над кімнатою Отця Петра. Однієї ночі я вбрався в його рясу і вдяг його гальоші. Люди оповідали, що старенька мала скарби. Вона не довіряла ні кому, але я знов, що відчинить, як побачить рясу пароха. Пізнавши ж мене, вона почала кричати. Я схопив її за шию, щоб замовкла.. я засильно натиснув.

Я закопав рясу й гальоші в огороді, та, вертаючись на приходство, натрапив на Отця Петра. Він запровадив мене до сповіdal'niці. Я про все розповів і присягнув, що раннім-ранком піду в поліцію. Наступного дня жандарми заарештува-

ли Отця Петра. Я був молодий, не хотів умирati — і все замовчав. З хвилини на хвилину я сподівався, що мене заберуть, але Отець Петро нічого не сказав. Він дозволив, щоб його засудили замість мене.

Дайте мені паперу й перо, щоб я міг підписати мою сповідь, — благав Грохаю.

— Постішайтесь! Я почуваю, що мені вже не залишається багато часу.

— Сину мій, це зайве, — відповів Отець Петро. — Висповідайся радше перед Господом. Він тебе вже суворо покараав. Молися ще й благай у Нього прощення.-

Тieї ж ночі Грохаю зник зі своєї хатчини. А за кілька днів знайдено його тіло у воді між двома берегами.

Коли було зажадано від Отця Петра зробити депозицію в справі морду в Сен Ремі, — він відмовився. «Я прийшов сюди по волі Божій, — сказав Пан-отець. — Він вибрав мене, щоб злагіднювати терпіння каторжан. Хай діється його воля.»

Через кілька місяців прийшов офіційний наказ звільнити Отця Петра. Та

було вже запізно. Лікар хотів вислати його до шпиталю в Сен Льоран, але Пан-отець зажадав, щоб його було перевезено до таборової лікарні — нашого сьогоднішнього притулку.

«Ці люди — мої приятелі, — заявив Отець Петро. — Я бажаю залишитися з ними.»

Коли він помер, каторжани викопали могилу, а сторожі поставили отого звичайного кам'яного хреста. —

Мовчки вислухали ми о повідання товариша. Тільки раз тріск вогню порушив

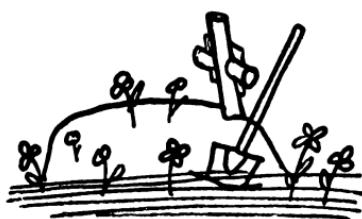
мовчанку... Очі Марселя ще раз звернулися до берега джунглів, затоплених темрявою. Потім Марсель проговорив:

— Це була людина! Правдива людина!

Кожен з нас мовчки вкутався в накривала. Завтра чекали нас тяжкі випробування, страшні небезпеки втечі. Але цієї ночі милість і милосердя зійшли заспокойти наші стурбовані серця.

Душа о. Петра витала над нами.

Переклав І. Л.

Базиліка з II ст. перед Христом

У віддалі 150 км. на північ від Риму, в місцевості Коза, віднайдено римську базиліку в такому доброму стані, що її можна ще буде відреставрувати. Догадуються, що ця базиліка була зразком, за яким будовано перші християнські церкви.

Рівночасно, під час археологічних розкопок на ринку в Атенах, знайдено старезні предмети домашнього вжитку, які вказують на те, що атенська культура почалася на сто років раніше, як це досі вчені думали, і сягає 15 сторіччя перед Христом.

Інж. Антін Купрінський

Парана, Парагвай

ПІД ПЕКУЧИМ СОНЦЕМ ПАРАГВАЮ

Парагвай, — ця підрівникова країна серед південно-американського суходолу, сполучений зі світом тільки двома річками Парагвай і Парана та єдиною залізницею, що перетинається сусідню Аргентину. Він лише недавно став предметом іміграційного заінтересування.

Українські емігранти, коли не рахувати окремих осіб, масово сюди заїхали щойно в 1930-32 рр. з Аргентини, в рр. 1935-39 безпосередньо з Рідної Землі та в рр. 1948-50 у невеличкому числі з європейських таборів «Д.П.». Маси наших переселенців комплектувалися з найслабших у всіх відношеннях верств бідніших рільників з Галичини, Волині й Закарпаття. Вони їхали сюди під паспортною назвою: «поляко» або «чеко». Про вияснення цього непорозуміння ніхтє не ставався. Переклади всіх урядових документів з правила робили представники старої російської «біло-гвардійської» еміграції, заслуженої тут за свою участь на боці Парагваю у недавній успішній війні проти Болівії. Ці привільйовані перед урядами елементи, вірні віковічному московському ідеалові, що «всьо равно», і далі

закріпляли що помилку у свідомості парагвайських чинників та в байдужості наших землячків. Тому, коли ми захотіли дізнатись, скільки українців мешкає тепер у Парагваї, то відповіді на це питання не могли дістати ні від кого. Перелік населення в 1950 р. робили реєстратори, які також не розбиралися в правді, а кермувалися безкритичною вказівкою, що національна приналежність є ідентичною з назвою держави, в якій хтось народився. Тому то українську молодь, народжену в Парагваї, записувано як парагвайців, а її батьків далі як «поляко», «русо» і «чеко». Організованого протесту, крім поодиноких спротивів, не було, а освічених реєстраторів також було обмаль.

Приблизний підрахунок поселенців, які походять з етнографічних українських територій, дає кругло 3.000 родин, тобто приблизно 10.000 осіб. Більшість з них є під впливом комуністичної пропаганди, що розвинулася в роках перед і за другої світової війни, на тлі обіцянки вивозу назад на Рідну Землю на советські паспорти. Значна меншість є організо-

---

Українські поселенці корчують праліс (Парагвай)

вана в антикомуністичній «Проросвіті» (коло 200 родин) та в різних сектах «віруючих», «п'ятдесятників», «баптистів» і т. п.

Невелике число українців живе без своєї організації, відірвано від маси наших поселенців, в столиці Асунціон. Вся ж маса українців розселена в районах міст Кармен дель Парана і Енкарнасьон, частково в цих містах (ремісники й торгівці), а переважно в колоніях серед пралісу, який вони вирубували, спалювали і на тих місцинах тепер засаджують плянтації бавовни, рижу, маїсу, олійного дерева, жерби (чай), іноді цукрової тростини і т. д. Найбільше українців замешкують такі колонії: Фрам-Калле 4, Фрам-Калле 2, Фрам-Калле 12, Опера, Уру-Сапукай, Сандова, Богданівка, Тарасівка, Нова-Волинь, Капітан Міранда, Санта-Марія, Альдорадо, Коронель Богадо.

Хоч наших імігрантів розсе-

лювано не зовсім компактними масами, а всуміж з іншими національними групами та між тубільними селами, українці тримаються твердо і не зденаціоналізувалися. Але є небезпека, що молоде покоління, яке з конечності вчиться в еспанських школах, відчужиться від свого рідного, не маючи відповідного освідомленого впливу з боку своїх малограмотних батьків. Такі поодинокі випадки вже трапляються. Ця небезпека тим більша, що «Просвіта», яка існує в Парагваї ще від 1937 року, досі не спромоглася зорганізувати для українських дітей по своїх філіях систематичної і постійної Рідної Школи. Досі це було тільки випадкове місцеве явище, яке не знаходило належного і глибшого зрозуміння у загалу та проводу і правного та матеріального забезпечення з центру організації. Тому й самі ініціатори, часто також випадкові у-

чілі, ставилися солідніше до інших заробітків, як до свого вчителювання. Вони часто переходили на поплатніше вчителювання в кастелянській (еспанській) школі, або й просто «сідали на чакру» — робилися рільниками. Але поза цією ще відкритою і найважливішою для майбутнього справою, «Простіві» зробила в Парагваї низкою інших культурно-освітніх заходів велике національне діло, хоч має у своєму складі всього кілька сот членів.

Дуже багато позитивного впливу на справу утримання молодого покоління при своїй вірі, традиціях і національній свідомості робить молода тут краївна організація Спілки Української Молоді, що існує під патронатом «Простіві». Але розвиток її чинності, крім первісних організаційних труднощів і боротьби за признання, натрапив на непобориму перешкоду — переїзд ширших мас молоді за шуканням кращого життя й заробітку в Аргентині.

Наши поселенці живуть досить відокремленим життям, осбливо в колоніях між пралісами. З дорослого покоління мало хто навчився еспанської мови, а ще менше опанували мову гварані (старо-тубильська індіянська мова). По колоніях ніякої з цих мов непотрібно, а в містах є чимало своїх торгівців, посередників у збуті урожаю з плянтацій. Навпаки, можна зустріти випадки, що

самі парагвайці-тубильці навчилися української мови.

Українські рільники-колоністи зберігають свої звичаї і не забувають традицій. Цьому сприяє вроджена побожність наших людей. Особливо в дні великих свят, Великодня та Різдва, іхні думки підносяться і простують до минулих днів, в Україні. Тільки тутешнє географічне положення і підсоння з своїми природніми особливостями ніяк не хочуть гармонізувати з тим, що «годилося б» у ці дні на Україні. Хоч Різдвяна ніч сяє тут мабуть ще густішим на зорі небом, нема на ньому Великого Воза з Полярною Зіркою. Хіба лише на світанку, о 3-4 годині, можна їх побачити короткий мент над самим обрієм. Чумацький Шлях якось не так лежить, крім цього і він, і взагалі всі зірки, місяць і сме сонце — занадто скоро крутяться. Чиста біда, та ще й не своя!.. Панує тут Південний Хрест на небі, але зовсім в іншій стороні, ніж то, здається, треба було б.

Саме Різдво припадає в найгорячіші дні, коли малі діти можуть від землі попекти ножечки, коли кури й качки швидко перебігають з тіні під тінь і тяжко дихають та коли відгодовані свині, буває, що здихають. Але наших колядників спека не лякає. Вони колядують, і старі й молодь, по всій колонії, хоч піт з них ллеться хлюпцем. А в одній волинській

колонії спорудили ще й вертеп з лицедійством і об'їздили з ним найдальші околиці...

Нема тут шпилькових дерев. Тож на ялинку зрубують бамбус або «каваріно», що його листя дещо нагадує чатиння. Помаранчів багато, але на Різдво вони не досягають, хіба лише під Великдень. Тому ними ялинку не прибирають, а прикрашують саморобними паперовими цяцьками та карамелльками із соку цукрової тростини.

На Йордані не завжди можна й витримати, так пече сонце. Тому хрест з льоду тільки згадують, а радіють вже й хоч трохи студененькій водичці. Словом, розкоші підтропічного підсоння й рослинності якось не відповідають настроям нашим у ті дні. Не один радій був би покоштувати соковите яблучко, запашну грушку, кваснувату сливку, замість бананів, дуранів та нудких гранатів, коків, каків і т. п. підтропічних овочів. Але що тут «своечасно» досягає — це дрібний чорний виноград. На Різдво кожний колоніст запиває з гостями пресні спогади-розмови про Рідний Край.

В ті дні навіть ніби відходить на друге місце «каня» — місцева горілка, найдешевша тут спокуса, до якої продавці примишують крім води, щоб більше заробити, ще й чогось гіршого, щоб добре пекло. П'ють її в Парагваї і тубільці, але на-

ші ще більше жадібно. Дають навіть іноді дітям. Хоч як шкодить «каня» здоров'ю, достаткам, доброму поведінню й славі наших колоністів, ніхто проти неї не повів досі боротьби. Традиції ж про протиальгогольне товариство «Відродження» ніхто не хоче пригадати. «Клімат», мовляв, «того вимагає!» А по правді, воно якраз навпаки. Також друга отруя — пиття, чи вірніше, смоктання, в дудочку — «в бомбіжу» «мати» запанувала у звичаях наших імігрантів. П'ють цей «чай» в традиційній індіянській спосіб. Посідають вколесо і по братськи, на знак приязні і сповідальства смокчуть по черзі через одну й ту саму, може й наслинену попередником, бляшану чи мідяну «бомбіжу» з маленького горнятка цей напій. Сухе, потерте й підсмажене листя «жерби» (циого чаю) раніше накладається в тё горячтко й заливається горячою, перед самим кипінням, але обов'язково сирою, водою. Один споживач потягне той сік через бомбіжу кілька ковтків і віддає господареві, а той, наліє води і дає слідуючому і т. д. по кілька разів колом, доки хто хоче, і аж по слові «Грація», то є дякую, вже не силють.

В горячішу пору іноді п'ють «терере», то є ту ж «мату» на холодній воді. Роблять це смоктання при всякій нагоді: коли зайде сусід до сусіда, рано,

перед сніданням, перед обідом, перед вечерею, перед і по роботі. Є такі завзяті «матолюбці», що й не єв би, а тільки мати напився б. Гірка смаком та запахом нагадує мата з тої жерби тютюн до пиття. І отроює наш чоловік тією наркозою свій струджений організм, спечений на сонці та нищить йому нирки, а може серце, а може нерви, а може точить усе разом.

Але він твердить, що без мати не можна тут жити, не можна працювати, не можна видержати, бо й голова болить, і груди, і руки, і ноги, бо інакше спека заб'є чоловіка і т. д. Але, розуміється, це все відмовки, як і при кожнім вживанні наркози, що заволоділа звичкою людину.

Дуже болючою справою для наших переселенців в Парагваї є питання про релігійну опіку. Коли розуміти її як систематичне обслуговування священиком духовних потреб своїх вірних та релігійне виховання й освіту дітей, то цього тут досі не було. Заїздили на коротку візитацию з Аргентини українські священики. Наші громади їх радо вітали, гостили, слухали Службу Божу, при тій нагоді хрестили дітей. Всі цим захоплювались і брали участь, без розділу і без уваги на своє чи священикове віровизнання, щоб був українець та християнин, бо Бог один. Потім знову кілька років проходило без своєї Служби Божої, без укра-

їнського священика. І так усі 12-20 років.

А тим часом москалі мають в Парагваї свого православного єпископа і трьох чи чотирьох батюшок. Правда, що кожний з них признає над собою іншого зверхника і тут перехрещуються кілька російських спархій, що з них кожна має своє «вірую», від словословія старої «єдиної неділимої» аж до молення за «отца народов Сталіна». Такий стан має подвійно негативні наслідки для українців. По перше, наші люди відчувають якесь забуття іх нашими ієрархами, а по друге, дехто навіть із провідніших постатей починає відвідувати російські богослужіння та наражується на «приязнє знайомство» і політичну пропаганду. Це наближення та повільне втягання досі йшло також і в бік латиніщення, бо не лише росіяни, а й поляки забезпечили існування свого священика, чи навіть двох, у Парагваї, і то в тих же околицях, де осіли й українські колоністи.

Крім того, серед парагвайських пралісів між нашими людьми, залишеними собі, шириться різнопороднє сектанство.

Лишє в 1948 році сюди приїхав і поселився на постійний побут старенький український гр. кат. священик. Другий, не витримавши і не могучи зжитися, віїхав до Аргентини. Алі при широкому розкиненні наших поселенців по пралісних

колоніях, які зовсім не уявляють собою сіл, а тільки розкинені хутори та при відсутності доброї комунікації, це рішуче не розв'язує проблеми і рішуче за мало. Такий священик ледве може обслугувати малу громаду. Але вже й цей факт приніс великий здвиг. В двох колоніях Фрам Калле 4 і Фрам-Калле 2 вже організувалися парохії і церковні громади з комітетами, що вже докінчують будову двох українських грек. кат. церков. В Калле 4 будується навіть мурвана церква св. Покрови, на фундаменті з парагвайського вульканічного каменя, що буде правдивим українським пам'ятником.

Але українські автокефальні православні лишаються і далі без жадної духовної опіки. Іхній церковний комітет у своїх стараннях добути свого священика, не досяг жадних результатів. Цією справою турбуеться також С.У.М., що забезпечує своє членство релігійною літературою обох віровизнань. Сумівська молодь, що в однім районі активно співпра-

цювала при будові церкви у Фрам-Калле 4, з других районів — Альдорадо і Сандова, звернулася з відповідним проханням в справі забезпечення життя й організації в цій окрузі УАПЦ. Але від церковної ієрархії ще чекає відповіді.

А тим часом російсько-комуністична пропаганда робить своє. А кого вона не звертає з пуття, той сам чим далі, тим більше звикає жити без церкви. Так ростуть некрищені діти та підростають підлітки, які не знатимуть ні своєї віри, ні мови, ні історії боротьби за волю і українську державу.

Рідна Школа й Рідна Церква це гасло, що робиться вже пекучим для парагвайських українців.

С.У.М. в Парагваї став на шлях самозбереження душі й свідомості свого членства для боротьби за Україну. Просвіті ж належиться дальнє післанництво: зберегти для Бога й для України своїх дітей!

Це їхній наказ часу і повинність перед прийдешніми днями Відродження нашої Держави.

Збройний потенціал Америки росте

В 1950 році Америка продукувала 2.240 воєнних літаків річно. В наступному, 1951, році продукція зросла до 4000 річно. В 1952 р. випродукують — 12.000 літаків. В 1953 році Америка ще потроїть своє зусилля і осягне заповіджену през. Труменом кількість — 50.000 модерніх літаків

ДОСІ БУЛО СТІЛЬКИ ПАПІВ!

Грагам Грін, англійський письменник, автор відомих у світовій літературі романів: «Сила й краса», «Серце всіх речей», фільму «Дзе Дзірд Мен» і інших, журналіст і заступник директора «Таймсу», незрівняний психолог — знавець людської душі, є автором цих статей про Папу Пія XII, що їх в цьому числі починаємо друкувати. Його слова тим цінніші, що він тільки недавно став католиком, отже його осуд критичніший і об'єктивніший від інших католицьких письменників. — Ред.

Досі було стільки Папів! Вони приходять крізь історію, мов безконечний ряд муравлів, западливо дбаючи про речі, які в очах світу часто не видаються такими важливими. Більшість із них властиво гублятися в безіменні. Ми не згадуємо про них так, як це робимо з королями чи навіть з президентами держав. Їхні титули звучать просто, безфантазійно та тхнуть шкільним підручником. Паче літіста стається Пієм XII і вже його ім'я вписується побіч імен Папів—Піїв — що ми про них знаємо? — на листку історії, дещо монотонної історії, прикріплене мов метелик на корку, що його залишається на спомин, який незабаром припаде порохом забуття.

Але декілька Папів проломили свою анонімність, навіть в очах малого протестанського учня, яким я був. Це бувало головно тоді, коли вони зустрічалися з королями і цісарями. Вони навіть були інтересніші за

останніх, бо проголошували могутні клятви й висловлювали глибокі думки. Єдина глибока думка Папи, що її ми вивчали в школі, була для наших умів надто мудра; це була заввага Григорія Великого на вид молодого, русявого англійського невільника: «*Non anglî, sed angelî*» (не англійці, а ангели!) Ми затянули також Іннокентія III, що виступив проти короля Івана, хоч його перемога над королем видавалася нам дещо сумнівною: виголошувати прокляття і залишати трупи непохороненими видавалося нам менше лицарським, як стріляти оловом. Цісар Гайнріх клячав у снігу Каносси, але наші симпатії були постійно по боці цісаря. Я вже навіть забув, перед котрим Папою він клячав. Пій V екскомунікував королеву Єлісанву, чи може помилюється? Пій IX ужде смішно перед завойовницькими романтичними червоними сорочками. Були і менш добрі Папи, напри-

клад Александр V з роду Борджій...

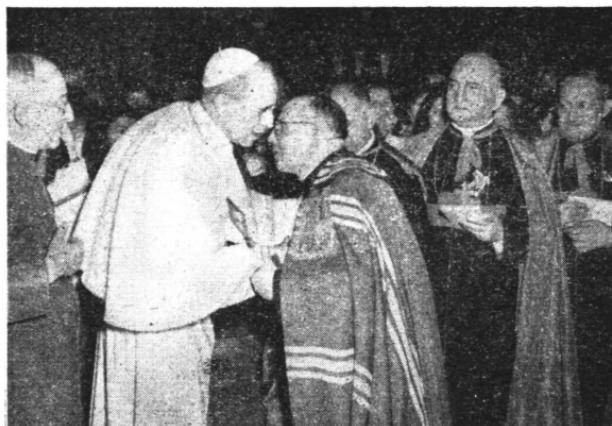
Зараз по першій світовій війні в Англії мало знали про тодішнього Папу. З його ім'ям був звязаний дещо немилій спомин про пропозицію перемиря, що її відкинули Альянти. Ми були переможними державами, це ми знали. Передчасні мирні пропозиції ми уважали не надто шляхотними, бо й загалом мир не надто гармонізує з молодечим запалом. Наши шкільні підручники історії описують головно війни. Про мир, який годі зрозуміти, нічого не говорилося в університетських плянах навчання.

Після мене, нам не приходило на думку навіть у сні, що Папа є властиво священиком та що він може бути святым. Говорячи про священика, ми уявляли собі малого, скромного чоловіка, в чорному, що в бічній вуличці містечка має церкву, покриту бляхою. Його громада складається головно з ірландських служниць, і його ніколи не запрошуються на обід, як це робиться з англіканським парохом. На всякий випадок, це було зовсім людське ество, яке не стояло в ніякому відношенні до немодерного тіярою укоронованого володаря в Римі. Я пам'ятаю, як це мене вразило, коли раз я помітив у католицькій церкві пушку з написом «Петрів гріш». Мені уявлялося, що з цими речами покінчив

хтось, мабуть король Іван, ще в середньовіччі.

Також пізніше, як я вже став католиком, залишився для мене Папа далекою, ієрархічною постаттю. Думаю, що так було з багатьома католиками, аж поки не вломилася історія з грюкотом експлозії стрілен, з панорамою втікачів та з тризводним питанням: Де ми опинимося в наступному році? Папа перемінився в нашій уяві в чоловіка з хвилиною, коли ми пізнали, що в нього є той самий страх і та сама нервозність, що в нас, страх і нервозність в обличчі відповідальності куди більшої, як наша. Коли в 1922 р. Пій XI був вибраний після 14-ого голосування Папою, сказав Кардинал-примас Угорщини: «Ми волочили Ратті по 14 станціях хресної дороги, а тепер, коли він дійшов до Голготи, ми залишаємо його на самоті». Майже від 20 років знаємо, що Папство є кульмінаційним пунктом терпіння та іглиним вістрям болю, а людину, що терпить, ми звикли оточувати любовю. Біль вилонює одиницю з маси — байдуже, чи це китайка, що оплакує свою мертву дитину, чи терпеливо страдаючий у лікарні, чи Муж у Ватикані.

Ми склали собі образ цього незвичайного Папи, кусень по кусневі. Ми бачимо його в постаті священика, нашого власного душпастиря, близче спорідненого з нами як раніше, що

Папа Пій XII дружньо по-здоровляє нашого Владику Ап. Візитатора Кир Івана, під час ювілейних торжеств Святої Роки.

був покликаний на свій уряд проти своїх особистих замилувань. Але його особистість ми пізнали вповні, щойно порівнявши її з його безпосередніми попередниками. Всі вони мали ту саму ціль: бути слугою слуг Божих і людства, успокоювати бурі ненависті, підкупства й несправедливості, та дати нам той мир, який у найкращому випадку спроможний нам дати туземний світ. Паче ллі стається для нас чітко визначенім поняттям, коли ми його змагання до цієї цілі порівняємо із змаганнями інших Папів.

Від початку першої світової війни лунає слово «мир» з енциклік, папських буль і промов, мов з літургії Безкривої Жертви — і тут, як і там, повторюється на всіх відмінках. Коли в 1914 році просили Папу Пія X поблагословити воєнний матеріал, він відповів: «Війна! Я

не хочу війни, я не благословлю війни, я благословлю тільки мир. Я радо віддав би своє життя, щоб тільки зберегти світові мир». В чотирнадцять днів після проголошення війни він помер.

Його наступник, Бенедикт XV, був прозваний француза-ми «Папа Бош», а німцями «Французький Папа». Коли в 1917 році відкинуто його мирні пропозиції, він сказав: «Ви хочете мене приневолити мовчати. Але вам не вдається запечатати мої уста. Ніхто мені не заборонить кликати до моїх дітей: мир, мир, мир!»

Двадцять років пізніше, коли стали відомими пляни Гітлера і світ стояв перед новою війною, підніс свій голос Папа Пій XI, наступник Бенедикта: «Мир є таким безцінним добром, — сказав — що не можна відмовитись окупити його навіть ціною мов-

чання і концесій, — однаке ніколи не треба платити за нього ціну безсилля».

З того часу на світі стає щораз темніше. Пій X був старим чоловіком, готовим жертвувати своє життя — але молитви не все бувають вислухані по нашому бажанню. Бенедикт XV вірив у розумну дипломатію — і помилився. Пій XI надіявся на поєднання хитrosti і задиркуватості — і знову помилився. Інакше Пачеллі, колишній державний секретар, який пізнав межі дипломатії і зного посту обсервував закуліси, де хитрість і задиркуватість бували перехитрені. Чи не видається, наче б звучала розпушка з його уст, коли він говорить про Голготу, як «про те узгір'я довго вимріянного миру поміж небом і землею»? Деколи мається враження, що він відвертається від

тих великих народних орд, що звуться націями, і від переговорів з полководцями й диктаторами, та, перемінившись у звичайного сільського душпастиря, промовляє до поодиноких людей. І ці одиниці він навчає, що миру треба шукати на Голготі та що біль не має значення. Він учить їх важкої заповіді любові. Говорить про церковну Літургію тоді, коли світом метають бурі. Чи бурі не минуться? В 1943 році, в тому році африканського походу й капітуляції італійських армій, він проголосив дві енцикліки: про «Місічне Христове Тіло» та про «Біблійні студії». Вони напевно тоді мало цікавили італійський народ, що мав інші клопоти. Але ці клопоти минаються, а тема цих енциклік існуватиме так довго, поки жити людство.

Площа св. Петра, з собором та папською палатою (праворуч).

І все ще, між іншим, дехто завважує: «Коли б вони бодай легше читалися! Коли б їхній стиль не був таким тяжким, тверезим і кованим!» Я не думаю, щоб будь-коли ці енцикліки читало велике число світських людей, хоч вони й адресовані «всім духовним і вірним католицького світу». Їхні абстрактні слова, їхня холодна дистансовість, їхній брак пориваючого вогню, нагадують суху газетну передовицю. Речення є вичерпні, немає ніяких несподіванок. «Як ми здані на віру в Бога, як на джерело правди на землі, так шукаймо Його з допомогою чесноти християнської надії як джерела щастя». Нема тут ніякої спонуки, ніякої захоти, ніякого конкретного образу. Це так, неначе б хтось говорив у диктафон. Поставмо ці енцикліки побіч писань св. Франціска з Салезу з 16 сторіччя, що говорить про стидливого слона і про почли та тримає своїх читачів своїми близкучими порівняннями в напруженні. «Коли я говорю про моїх близких, то язик у моїх устах є наче лянсета в руці хірурга. Таким докладним як її розтин поміж нервом і сухожилкою, мусить також бути тяття моого язика, щоб я не скав ні більше, ні менше, тільки саму правду». В енцикліках Пачеллі цього тяття не робиться. Мов гіпсовий бандаж зранений член тіла, так негнучко й твер-

до покривають слова його думку.

Не всі Папи озбройлися були в таку сухість і таку обережність. Лев XIII писав свою енцикліку «Де рерум новарум» у святому гніві за надувиття особистого майна (Епископ із Сан Люїс Потозі в Мексіко зберігав аж до революції цю енцикліку в півниці, лякаючись її опублікованням обидити багатіїв). І коли Папа Пій XI у своїй буллі «З палким занепокоєнням» заatakував гітлерівську державу, то писав цю буллю рукою, яка дрижала від зворушення.

Але Папа, чи святий, чи душпастир, не конче мусять бути письменниками. Багато, коли не всі майже, енцикліки Пачеллі не є складені ним особисто, тільки дуже солідно ним пропрієрні й апробовані. Один визначний автор порівняв його стиль з римськими криницями, які є особливими у своїй ніжності. Безбарвні мови вода, але чисто й просто спадають латинські слова в їхні вічні збірники. Чи це римський стиль? Чи це ренесанс? Чи його стиль не споріднений більше з музигою, як з літературою? Боссеть, Данте і св. Августин — ось автори, що їх деколи цитує. Але про музику говорить з глибоким зrozумінням. І знову приходять на думку ті сільські душпастири, що з любови до Бога позбулися речей цього світу, вдоволяючись кількома книжками та

принагідною розкішю класичної музики.

Це саме парадокс у цього Папи, про якого багато з нас думає, що колись він зараховувався до найбільших. Він є більше священиком як дипломатом, говорять балакучі язички в Римі. Але як це при його походженні сталося, що Пачеллі не став передовсім і в першу чергу дипломатом? Він походить з шляхоцької римської родини. Його власні уподобання гнули його в бік скромної душпастирської діяльності й сповіданельниці. Але були люди, які краші пізнали його талант. Вони вирвали його із щойно початої священичої діяльності і спрямували на офіційну дорогоу. Він був приділений монсіньюорові Гаспаррі як співробітник в Конгрегації для надзвичайних церковних справ, яка була помічною Пієві XI при підготовці Ватиканського договору. Але ество Пачеллі залишилося парадоксом. Ще сьогодні він сполучує офіційну працю з душпастирюванням. Знаємо, що під час одної з прилюдних авдієнцій, він уляг просьбі звичайного селянина і в кутку авдієнційної залі його висповідав.

Безупину підносилася його церковна карієра. В 1917 р. іменовано його Апостольським Нунцієм у Мюнхені із завданням своїм посередництвом причинитися до замирення. В Мюнхені він вперше пережив безпо-

середньо революцію, коли то комунисти вдерлися до його палаці. По заснуванню німецької республіки, в р. 1919, він став нунцієм у Берліні. Згодом, коли Гітлер почав свою боротьбу за владу, він підтримував тісні взаємини з центральною партією. Коли в 1929 р. Пачеллі опустив Німеччину його вже ждала кардинальська гідність. Здавалося, що аж тепер скінчиться його діяльність парохіяльного священика. Але вона залишилася. Вона вичувається з його прощальних слів, які так інакше звучать, як майбутні енцикліки: «Я йду дорогою, якою йти мені велить Господь ус.ами Папи. Я йду нею в повній свідомості моєї слабості та з вірою в Того, що послуговується слабими, щоб застидити сильних. Це, що я був, є нічим; що я є, є малим; але те, чим я буду, є вічне...». Коли він вперше вклав на голову пурпурний капелюх, сказав йому Папа: «Прийми цей пурпурний капелюх, як особливий знак твоєї кардинальської гідності. Він означає, що ти будеш готовий проліяти свою кров, і, якщо треба буде, вмерли, безстрашно бронячи нашої святої віри та зберігаючи мир і спокій поміж християнськими народами...» Повне значення цих слів стало ясним щойно в найновіших часах.

В місяць пізніше Пій XI іменував його своїм державним секретарем. Пій XI був мабуть

політично найактивнішим Папою від часів середньовіччя; це був муж, який дав Ватиканській державі нове життя, що із залізною енергією поборював Муссоліні, який прилюдно радів на вістку про смерть Папи, що боротьбу з Гітлером почав не лише енцикліками, але й особистими образами. Він опустив місто, як Гітлер прибув до Риму, і велів закрити Ватиканські музеї, довідавшись, що Гітлер бажає їх оглянути. На смертному ложі в 1939 р. він закінчив свою останню енцикліку. Кажуть, що його останні слова, які він написав в останню ніч, були останнім ударом по націонал-соціалізмі, Його наступник не опублікував їх ніколи.

Очевидно, що ім'я державного секретаря було тісно зв'язане з ватиканською політикою

тридцятих років. Було загально відоме, що думав Пачеллі про політичні відносини в Німеччині. Під час одного прийняття, по повороті з Німеччини, він почув випадково заввагу старого, консервативного друга Патрічі, мовляв, як добре, що Німеччина має тепер сильного фюрера, який винищить комунізм. «На Бога, Йосифе, не говори нісенітниць, кинувся Пачеллі, — нацисти є ще багато гіршими!» Тому, мабуть, ні Гітлер, ні Муссоліні не зрадили надто, коли Конкляве зірвало з майже 1300-річним звичаєм та вибрало 63-літнього державного секретаря Папою. Чи не були рішальними голоси чужинних кардиналів. Бо ж Пачеллі був одним з небагатьох, що зновував особисто всіх кардиналів.

(Далі буде)

Приватні літаки вже не рідкість

В Америці приватні люди мають вже в своєму посіданні понад 100.000 літаків (на 40 мільйонів авт). Отже тепер припадає там один приватний літак на 1.500 мешканців. На картах Америки вже зазначено 6.000 летовищ. В найближчих роках збудують ще 2.700 аеродромів.

Літак вже перестав бути недоступним для приватної, середньо-заможної людини, люксусом. Одномоторова машина коштує всього 4 до 5 000 дол. Це створило потребу відкрити в різних містах літунські курси. Серед учнів цих курсів є найбільше жінок (літунські клуби, що нараховують понад 1000 членів — жінок).

КИЇВ СЬОГОДНІ

Після закінчення другої світової війни, як відомо, столиця України лежала в руїнах, які нагадували руїни чи не всіх європейських східних столичних міст.

Ввійшовши в Київ, більшевики відразу наладили випуск часописів (раніше ніж постачання хліба) і почали трубити на ввесь голос, обіцяючи мешканцям столичного міста всі блага.

Та блага сипалися в часописах замітках, як із «рога ізобілія» — та й тільки. Соцівська пропаганда говорила про початок будівництва ліній метро в Києві, про побудову нових мешканевих домів, про насадження навколо міста великих лісів-парків і т. д. Тим часом усі обіцянки скінчилися на найконечнішому — відбудові півзруйнованих будинків та відбудові кількох десятків нових будинків, переважно для різних державних установ.

Так, насамперед заради згаданих державних установ та ради пропаганди, було відбудовано дощенту

зруйнований Хрестатик, район, що прилягає до Арсеналу, район біля станції; зруйновану Київо-Печерську Лавру здебільшого доруйнували, одні лиш окремі будови, що були майже непошкоджені, наспіх реставровано. (Між іншим, з приватного листа із Києва, одержаного в 1949 році, виходить, що будинок, де мешкав Тарас Шевченко, був зруйнований советською авіабомбою і згодом його ж таки совети реставрували).

На Хрестатику — центральній магістралі міста — збудували за час від 1944 р. по 1951 рік включно лише 16 нових великих будинків; між ними будинки для міністерства лісної промисловості, для телевізійного центру, для центральної пошти. Кілька нових житлових будинків поставлено на вулиці Червоноармійській. Будівництво, як правило, провадилося наспіх із застосуванням найновішого технічного будівельного знаряддя, вивезе-

Київ: Софійська площа з пам'ятником Хмельницького.

ного з Німеччини (Київ частково відбудували німецькі вояки полонені).

За весь час війни в Києві було заасфальтовано 600 тис. квадратових метрів площ і хідників; міський транспорт поповнився 4. новими тролейбусними лініями, що перетинають ціле місто. З багатих обіцянок щодо парків-лісків реалі-

зовано лише одну: над Дніпром, приблизно напроти Труханового острова, насаджено нових дерев, збудовано відкриту концертову естраду. Нових мостів, як це обіцяла преса, не збудовано, та в них і нема потреби. Щодо метро, напівофіційно було повідомлено, що ґрунт під Києвом пливкий, водянистий (ніби вплив

Дніпра), і тому метро будувати не можна. Відомо, що й через Москву, і через Берлін та Париж протікають ріки, — в тих містах вони не перешкодили проекленню підземної залізниці. А вона Києву тепер дуже потрібна: в місті стало затісно через великий наплив людей по війні, коли тисячі бездомних потягли шукати притулку і праці у великому місті.

Проте в Києві є й новина. Високо, високо над містом легко підноситься вгору срібляста башта, маленька київська Айфлева вежа — башта телевізійної станції. Телевізійна станція — єдина, чим може похвалитися повоєнний Київ. Збудували її українські та німецькі інженери. Понад 1000 телевізорів уже встановлено в Києві. Над будинками можна помітити сіткуваті антени, скеровані в бік башти Телевізійного Центру (башта, висотою до 200 метрів, найвища в СССР, де існують

лише 2 такі центри: в Ленінграді і Москві).

Телевізійний Центр за кінчує провадити пробні передачі. Успіх добрий: його передачі розраховані на 80 км, а приймачі беруть і на віддалі 120 км, наприклад, у Житомирі. Надто добре сприймаються телепередачі в самому Києві та приміських районах. У програму передач входять трансляції-показ нових кінофільмів, виступи артистів і — обов'язково! — різних стахановців, передачі із стадіону «Динамо». Дотепер єдиний раз було транслювано виступ Капеллі бандуристів.

Загалом же обличчя Києва мало змінилося після війни; в тісних кімнатах, як і раніше, тиснуться його мешканці, так само чіпляються за трамвай, щоб не запізнатися на працю, зиску від якої має дуже-дуже мало Київ.

(За «Укр. Вістями»)

Д-р А. Гураль

Нова Гвінея

КРАЇНА ЗЕЛЕНІ

Нова Гвінея — це останній острів на шляху з Азії до Австралії. Він поділений на дві частини: західну — голландську і східну — австралійську. Австралійська частина, враз з островами, що належать до неї, дорівнює величиною Німеччині, але людності має всього приблизно 1,5 мільйона. Докладного обчислення мешканців цієї романтично-казкової країни досі не вдалося зробити, бо тут буваноють місцевості, де не стояла ще нога білого человека. В них пливів життя ще в той сам спосіб, що колись, в добу праісторії. На появу нової, ще не баченої, білої людини, ці оселі реагують алярмом цілого села, що під час цього звідусіль збігаються чоловіки з луками та ратищами. Протягом останніх десятиріч не один сміливець заплатив там життям за свою цікавість.

Саме перше місце моєї лікарської праці, Майрік (округа Сінік), зараховується до цих новоосвоєних околиць. Пішовши з Майріку два-три дні в глибину країни, можна зустріти села, де мешканці не бачили ще білої людини, живучи своїм спокійним, безтурботним життям. Во ж природа дає цим лінлюхам все, що вони потребують у своєму примітивному житті.

В цих тубильців вже так засвелося, що там чоловіки нічого не роблять. Ціліський Божий день вони висиджують під пальмами чи сак-сак деревами, або полюють на диких звірят і птиць, чи ловлять риби. Зате ж жінки мусять придбати харчі для родини, плекати городину та доглядати дітей. Тут жінки годують своїм молоком не лише дітей, але й поросят, даючи їм ссати грудь. Переважно панує тут полігамія: чоловіки мають по дві до п'ять жінок. Купують їх за свиней. Я чув, як один тубілець питався білого, скільки свиней він дав за свою місіс, бо ж тут платять один за один, за одну жінку — одну свиню.

Нова Гвінея в загальному гориста країна. Гори сягають понадкуди 15.000 стіп висоти. Вони покриті непрохідними тропічними кущами — джунглями. Тільки в долинах рік росте трава, скожа на нашу тирсу, але така висока, що скріє в собі їздця з конем. Під тропічним сонцем і дощами все тут буйно розвивається, вічно цвіте, вічно зеленіється. Одночасно, тут панує твердий природний закон боротьби, який залишає при житті тільки сильнішого. Все, почавши від найменшої мурашки аж до крокодиля, не виключаючи й людини, взаємно себе

Село в Новій Гвінеї
(непереду хата місіонаря).

винищує. Та це винищування рівноважиться ще більшим емпом множення.

Тут немає, як у нас на Україні, чотирьох пір року, а тільки дві: сухий період, що починається приблизно в травні і триває 6 місяців, і дощева пора, яка починається звичайно в листопаді. Тоді то майже обов'язково раз, а то й два, і три рази денно паде тропічна злива, що її можна хіба порівняти з нашим тураганом, яка зривається знежев'я і наповняє повітря шумом і лоскотом громів. Мається враження кінця світу, потопу. Але вже за пів години чи за годину знову виринає жарке тропічне сонце і райські птахи виспівують свої чарівні, нам незвичні мельодії. Бо з усього, що тут є, мабуть найкращими будуть пташки. Між ними є й такі, що їхнє пір'я коштує понад тисячу доларів. А гарні ж які! Ніяка рука мистця не добере таких кольорів.

Нову Гвінею замешкують кілька племен, що взаємно себе

винищують. Звичайно, тільки в недоступних для білої людини закутинах. Бо ж там, де вже появився білий чоловік, характер країни змінився дощенту. Навіть ноша більших приймається. Правда, цей цивілізаційний процес проходить пиняво. В свіжо освосніх селях, старі й молоді ходять наче в раї, як їх Бог створив, навіть біблійних фігових листків не вживаючи. І бувають такі парадокси, що голісська людина стоїть у черзі перед банком, з щадностевою книжечкою в руках, щоб скласти свої заощаджені гроші.

Ці люди наскрізь забобонні, тому лікувати їх дуже важко. Вони вірять у різні чарі й ворожби. Початок хвороби з'являється з різними моментами, як ось садження єму. Єм це національна рослина, щось як чаша бараболя, але куди більша за неї. Як вдається урожай, то бувало трапляється єми, що важать 25 кг. Коли вилікуєте когось із запалення легенів, малярії тощо, то він ніколи не

признає, що йому допомогли хініна, пеніциліна і т. д., а тільки вперто твердитиме, що це зробив добрий дух, або спричинив добрий сусід, що саме засаджував єм.

А вже найбідніші створіння — це їхні «пікініні», як вони називають своїх дітей, які застуджені на всякі тортури вже замолоду. Ім вирізують по цілому тілі, або випікають жаром різні орнаменти, в кожній окоплиці інші. Під час переходу з хлоп'ячого віку в зрілий, випробовують мужеськість різними звірськими способами, бючи та ранячи дітей до втрати притомності. Очевидно, що багато дітей по цих тортурах вмирає, аче їхню смерть знову приписується злим духам.

Зокрема бідні жінки, що родять. Бо тут існує неписаний лікарський закон, щоб різати скрізь там, де болить. Отже нерідко з'являються жінки по породі з порізаними животами, та пацієнти з поперетинами хворими руками чи ногами. Це дуже комплікує лікування.

Але й на цьому полі йде робота. Довгорічна праця місіонарів дала свої перші плоди. Вже зустрічаєте тубильців — «канека», що вміють читати і писати. Вони бувають шофераами, механіками, вчителями, помічниками персоналом по шпиталях,

урядовцями по державних урядах, а навіть і священиками.

Незабаром зникне цей незайманний чар казкової країни і запанує культура. Та чи люди стануть щасливішими? Сьогодні ще старі «канека» з «буму-джунглів, що не мають ні шматочка одягу на свому тілі, свободно ходять по своїй вільній землі, вдоволені бананами, смом та кокосовими оріхами. Вони щасливі, що можуть ціліми днями висиджувати в товаристві своєї рідні і знайомих тисячі разів говорити про ті самі свої нескомпліковані справи. Їх не цікавлять ще проблеми світової політики. Правда, ще свіжа в їхній пам'яті окупація японців, що вирізували ім курей і свиней (за це тепер австралійський уряд виплачує їм по кілька фунтів). Сьогодні ще при кожній зміні природи (зміна місяця, дощ у сухий період тощо) вони збираються кількома селами на свої «сінк-сінки», бують у драми (рід нашого бубна), співають монотонно і цілими ночами безжурно виводять свої танки, ритмічно вививаючи гнучкими тілами. Сьогодні це ще справді країна, якої другої не знаю, де «так вільно дише чоловік». (Не вмітись до неї сталінській тюрмі народів!).

Чи збережеться і завтра ця свобода та без журність?

Стрілець I

(китайська казка)

Багато років тому назад жив у Китаї прекрасний лучник, що його звали стрільцем I. Він полював на малу птицю, на зайця, на лисиць. Ходив також на величного звіра — на ведмедів, на кабанів, на баранів. Стрілець I стріляв так прекрасно, що й ніколи не глядів, чи він попав у ціль. Пустивши стрілу, вдаряв коня і гнався слідом за стрілою, що неодмінно влучала добичу. У цілому Китаї не було рівного йому стрільця. Лиш його учень Фін-Мін міг рівнятися з ним. Коли вони здалеку стріляли один до одного, заліznі вістря їхніх стріл з дзенькотом й іскрами зударялися у повітрі.

Але раз над Китаєм зависла велика небезпека. На небозвіді з'явилося нараз десять сонць, що пекли безпощадно вдень і вночі. Вся трава, вся рістня вигоріли,

а люди й звірята душилися від жарі.

Стрілець I бачив нещастя, що його принесли народові ті світила, і почав думати, як їх позбутися. Він узяв свій найсильніший лук з чорного дерева, напняв на нього нараз десять стріл і почав пускати одну по одній так швидко, що, здавалось, він випустив тільки одну стрілу: в повітрічувся один безпереривний свист. Насправді ж стріли летіли уrozтіч і кожна з них влучила одне сонце. Так він зістрілив дев'ять світил.

А десяте сонце, налякавшись, скрилося поза бамбусовими заросляками. На землі стало темно й холодно. Налякався стрілець I, що він не залишив ні одного сонця на небі та що нікому тепер буде огрівати землю, і задумався над новою бідою.

А тим часом останнє сонце подумало, що стрілець відійшов, осторожно піднялося і виглянуло над землею. Та тільки помітило стрільця, і знову з ляком закотилося. Стрілець І зрадів, що бодай одне сонце залишилося, позбирав свої

стріли, взяв свій лук, і відійшов.

Але від того часу бідне сонце все ще боїться стрільця. Виплине на сході, посвітить трохи та знову скривається на заході. Відтоді то й поділилася доба на день і ніч.

Десь на Україні, під ще оцілілим хрестом шукають матері і сестри потіхі у молитві...

Таємниця втечі Геса

(Найсензаційніша подія з... перед десятьох років)

Докінчення

В неділю, 11 травня 1941 р. о год. 10 вранці, герцог Гамільтон в товаристві старшини розвідки, переступив поріг кімнати, де приміщено таємничого сотника Горна. Горн змісця запропонував Гамілтонові розмову в чотири очі. Коли Гамільтон велів старшині, який йому товаришив, вийти з кімнати, німецький сотник назвав своє справжнє прізвище: він є Гес, заступник Гітлера.

В дальшій розмові Гес просив подбати для нього про найлагіднішу форму інтернування, заявляючи, що може виявити умовини, під якими Гітлер готов погодитися на мир з В. Британією. Крім цього виявив приватне бажання, щоб вислати на одну швайцарську адресу телеграму для родини з повідомленням, що Альфред Горн здоровий.

По цій першій розмові, в якій Гес не відкрив ще своєї найбільшої таємниці, Гамільтон відлітає до Лондону, щоб особисто повідомити Черчіля.

Гітлер шаліє

В ту саму хвилину, коли Гес в найкращому настрої очікдає

розмови з кимсь із офіційних представників англійського уряду, надіючись з теперішнього ворога Німеччини зробити приятеля і союзника, в ту саму хвилину Гітлер великими нервовими кроками міряє свою робочу кімнату в Берхтесгадені. Біля нього зібрани всі партійні достойники. Схвильованим голосом він особисто диктує шефові преси Дітріхові комунікат для преси. Цей комунікат є одним з найважчих ударів по націонал-соціалізмі та партійній ієрархії. Він звучить:

«Парігійний товариш Гес, що йому, з огляду на його від років поступаючу недугу, Фюрер найстрогіше заборонив займатися літунством, всупереч забороні зумів в останньому часі піднайти собі літака. 10. травня, біля год. 18, він вибрався із Авгсбургу в подорож, з якої досі не вернувся. Залишений ним лист носить познаки духового розстрою, які зроджують побоювання, що партійний товариш Гес впав жертвою божевільних ілюзій».

Отже найближчого друга фюрера прийшлося проголосити божевільним. Для Гітлера було це важко, дуже важко.

Черчіль має часу доволі

Майже повний місяць мусить Гес ждати, поки врешті британський прем'єр висилає до його британського канцлера Джона Сімона. Раніше має Гес чотири підготовчі розмови з Гамільтоном.

Вміжчасі Гітлер б'ється з думками, не знає, що сказати про ролю Геса. Врешті рішиться проголосити другий комунікації, який має мабуть на меті допомогти Гесові в його ролі посередника. В цьому комунікаті говориться:

«Гес знав численні, з глибини серця пливучі, мирні намагання Гітлера, краще, як будь-хто інший. Мабуть він зжився з уроєнням, що своєю особистою жертвою пощастил йому відвернути розвій людій, які, в його очах, можуть тільки скінчитися знищеннем британської імперії. Війна проти Англії буде веселися так довго, поки британські можновладці будуть повалені або схильні до миру».

Дня 6 червня 1941 р. відбувається розмова з британським канцлером. Гес починає її стверджуванням, що Гітлер постійно бажав порозуміння і добусідських взаємин з англійським народом та що це англійці постійно ці намагання ударемнюювали. Далі малює всі неправедливості, які накинув німецькому народові Версайський договір. Опісля переходить на з'ясування воєнного потенціялу Німеччини та с'рахіть, які

ждуть В. Брітанію. Говорить довго, гідинами. Врешті Джон Сімон йому перебиває питанням:

— Скажіть, чи ви прибули сюди за згодою Гітлера, чи без його відома?

— Зовсім без його відома, — відповідає Гес. Але в протоколі записано, що Гес відповів, ще сміючись. І англійці зрозуміли цей сміх: Гес не хоче втягати Гітлера так довго, поки не знає, який успіх матимуть переговори.

Нарешті Гес подає умовини, на яких Гітлер був би скильний заключити перемиря:

1. Німеччина й Англія поділяться сферами впливів: за Німеччиною залишиться європейський континент, за Англією — її імперія (Коммонвелт).

Тут британський канцлер, занюхавши печенью, яку за дозволом Англії бажали б німці спекти, ставить питання:

— Чи німецька сфера впливів включає також якісь частини Росії?

— Очевидно, європейські частини Росії нас цікавлять, — відповідає Гес.

— Значить, вас цікавить Росія на захід від Уралу, — уточнює лорд Сімон.

— Так, натомість азійська Росія нас не інтересує.

Британський канцлер мовчить, ні притакує, ні заперечує. Гес ставить дальші умовини.

2. Німеччині будуть повернені її колонії.

Посеред джунглів і саван

Як часто, в дитинстві, начи-
тавшись книжок мандрівників,
наші думки летіли туди, де в
гущавині джунглів роїться від
дивовижних звірів, птаства,
плазунів і дикунів-людожерів,
або до широких просторів піс-
кового моря й голих скель Са-
негри, де мандрують каравани й
«фата морган» зводить на ма-
нівці мандрівників, чи врешті
— до безмежних просторів са-
ван, вкритих високою травою,
колючими кущами, та рідкою
порослю пальм і диких мімоз,
що з поміж них, мов ліванські
кедри, вистрілюють велетні —
баобаби.

Сьогодні вже вигляд цих
країн дещо змінився. Через са-
ванні, пущі й джунглі пробігають
залізничні й асфальтові до-
роги, а вище орлів на небі кру-
жляють пасажирські й військо-
ві літаки. А все таки там і досі
ще чимало чару й екзотики.

Коли під'їжджаєте до приста-
ні в Дакарі, то відразу спосі-
єрігаєте великий контраст в
житті людей, в їхньому одязі
та у вигляді будинків. Не
вспіш станути на берег, як
кільканадцять чорних велетнів,
в довгих одягах, наче сукон-
ках, схоплять від тебе чемодан-
ни пропонуючи свої послуги. Всі

митні урядовці, поліцісти та
службовики установ — чорні.
Вони дуже ввічливі й симпа-
тичні, але надзвичайно повіль-
ні. Всідаєте до авта і воно несе
 вас по прекрасній асфальтовій
дорозі, обсадженій пальмами,
евкаліптусами та фікусами.
Очі розбігаються від нових, ці-
кавих і невиданих в Європі ре-
чей. Кожен листочок, кожна
цвітка, дерево, обличчя — пе-
реповнені екзотикою, повні ча-
ру. Повітря якесь інше, сонце
надзвичайно яскраве, його про-
міння падають просюпадно.

Ви в центрі Дакару, столич-
ного міста Західної Африки. Сам центр міста — це кілька
невеличких, вузьких вулиць, з
різноманітними будинками: ве-
ликими й маленькими, камін-
ними й дерев'яними, жовтими,
сірими, червоними та білими.
Поміж ними є також плетені
та вкриті листям маленькі хат-
ки муринів. Одним з кращих
будинків є собор місцевого сти-
лю, із плоскорізьбами янголів з
муринськими обличчями.

В цілому, Дакар нагадує не-
величкі волинські містечка Ко-
рець чи Мизіч. Вулиці дуже
брудні (за винятком головних)
і смердять так, що деколи прой-
ти не можна. Годі дивуватись,

бо потреби полагоджують чорні дакарці де попало. Особливо, коли суха погода й парно, то повітря на цих вуличках дуже тяжке. Надармо французька влада старається завести гігієну й чистоту. Цього патріархального побуту годі позбутитися.

На вулицях завжди певно народу. Ходять, топчуться, торгують, сплять поперек хідників, сидять, вишивають, голять, стрижуться, бавляться та мояться. Чорні поліцаї у білих елегантних одягах, довжелез-

ровери та дакарські розмальовані в яскраві кольори, двоколесні візки, що розвозять кольорових дам і муринів під пасосяльками. Візники безупину витрублюють в ґумові трубочки, премошуочи собі дорогу. Це не легка справа, бо дакарці, особливо жінки, не зважають на сигнали, сунучи одна за однією, мов копиці сіна, та з великим зусиллям переславляючи ноги.

Багаті дакарки одягнені багато й чисто, але мешкають в бруді і їдуть на землі. Одежда їх гарна й оригінальна. Молоді дакарки дуже стрункі, серед них багато красунь, хоч їхній кольор чорний та обличчя негроїдальне. Але одна в них вада, що «мадам сіжу» відстaeє на пів аршина назад. Просто, дивно вигнутий хребет. Це їм дуже помічне при ношенні дітей на плечах. Одягнені дакарки в кількаповерхові сорочки і в сукню у великих квітах чи орнаменти, а поверх того накидають майже незшите прозоре полотно, білого, блакитного чи іншого ніжного кольору, що ним обвивають стан, залишаючи великий кусень, який спадає на землю та волочиться по брудних хідниках, замітаючи порох. На ногах мають сандалі з вишвками або шовкове чи оксамитове взуття із золотими й срібними спряжками. А зачіска на голіві, — це вже справжнє мистецтво. Молоді дівчата заплетені в маленькі кіски, по-

Чоловічий обрядовий танець.

ними руками, мов крилами вітряка, вимахують на всі боiki та здорово посвистують. Це спровадяє їм велику приємність. Рух на вулицях великий: авта,

Старшина
муринського села

верх яких носять валки різної форми й величини, зроблені з чорної шерсті чи вовни. При цьому повно наушниць, золотих брошок, різних бляшок і «грігрі» (чародійні речі), поначіплюваних на голові; шию обвивають кералеві намиста та низки золотих монет, на подобу наших старовинних дукатів. Поверх прикрас та зачіски зав'язується ще обов'язково гарна, в ясні кольори, шовкова хустка, що не охоплює цілої голови, тільки чубочок чи один з боків, та срірчиць дотори обома кінцями. — Старші жінки не мають заплетених кіс, голови голять і накладають перуки з двома загнутими штучними косями, мов у барана роги.

Дакарки незвичайно літні. Не лиш не люблять щонебудь робити, але й суватись по вулицях мабуть їм тяжко. Пройде трохи така краля та й сяде на хіднику, своє взуття поперед

собе поставивши. Нести будьщо в руках для неї страшний тягар, тому змалку тутешні жінки все носять на голові, на отій чудасії, що там накручена: і кошки з рибами, і відро з водою, і навіть хусточку до носа. Дехто з них просто мистець у носенні, — на голові кошик з пляшками, за спиною прив'язана дитина, а вона йде, рягоче і ще й пританьковує. До носення дітей за плечима так звикли, що з дитиною можуть танцювати свій скажений танець під там-тами.

Серед чоловіків помічається тут багато бідних людей, брудних і одягнених у лахмітлі. Але сокож чимало багатих — купців, різних урядовців та міщан, які всі носять одного крою довгу одежду, подібну до наших православних священичих сяягів: стихарів, ряс та підрясників. Під сподом у них спідниці, які зшиті посередині та зберуть

форму шараварів. На грудях і на спині часто бувають вишиті золотими та срібними нитками символічні мусулманські знаки. На голові носять різноманітні фески чи ковпачки, в руках кожний мохаммеданін має четки, а на грудях висить заповіти Магомета й різні грі-грі. Лиш приїжджі з провінції черні носять на голові дивовижні солом'яні капелюхи або турбани, мов араби.

Особливим виглядом звертають на себе увагу мавританці, що у великій кількості замешкують Дакар і його околиці. Вони нагадують старий евангельський тип апостолів чи перших християн. Іхні обличчя гарне, стилеве: довге й кучеряве волосся та гарні карі чи блакитні очі, що в них малюється вираз дитинної радості й невинності. Своєю одягою, темно-синього чи чорного кольору (туніка і кусок матеріялу, закиненого через плече, що звисає ззаду довгим аж до землі кінцем), вони відрізняються здатною від місцевих негрів. Мавританки також ходять тільки в темно-синьому і на голові мають прикраси, зроблені з дротів, прибрані грішми чи золотими бляшками; голови все покриті довгою, чорною хустиною. На руках у негритянок та в мавританок багато браслетів і різних грі-грі.

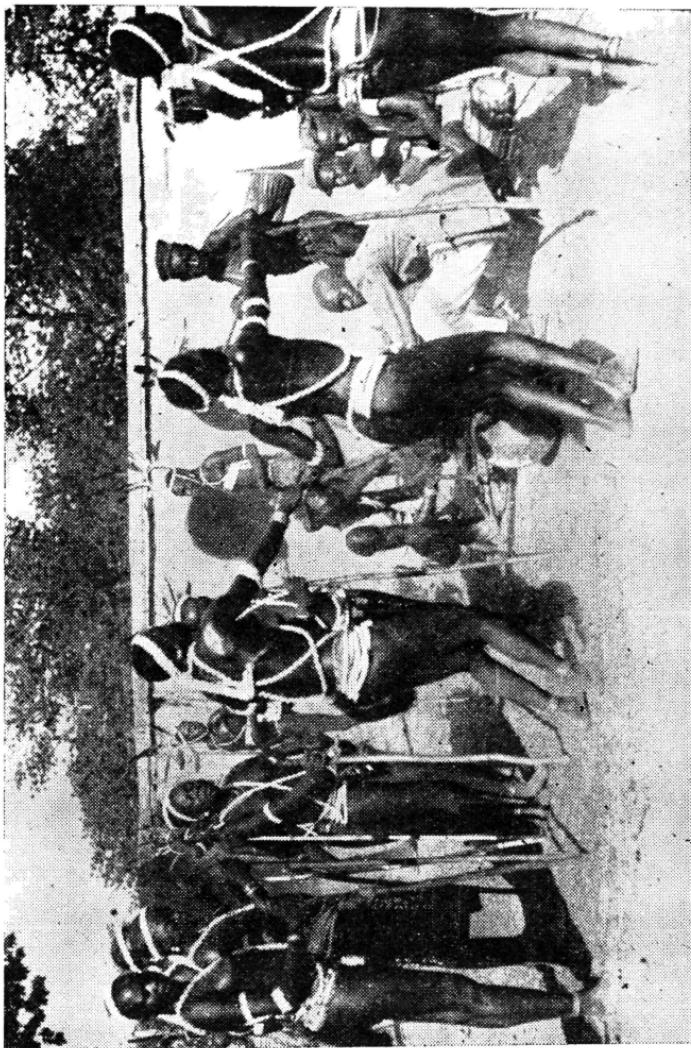
Дітвора ходить майже гола, тільки з малим оголясанням.

Мешканці африканських лі-

сових просторів та дикої савани — це справжні діти природи, що знають усі її таємниці. Вони лагідні, веселі, надзвичайно люблять спів і розуміють пісні птичок та шелест кожного листочка. Вони над усе люблять танці. Маленька дитина від трьох до п'ятирічного вже ловить вухом такт там-таму і творить свої оригінальні й особливі кроки танцю. Отже черні вже змалку починають життя танцем. Танець є вже в їхній крові, ним вони виявляють свої почування і свій настрій. В них немає вивчених кроків, кожний танцорист чи танцюристка імпровізує поному. Глядачі рідко коли відчувають те, що переживають танцористи, але часто й сам танцорист в екстазі, анци не помічує своїх рухів, які з'являються просто інстинктивно.

Переважно танцюють дівчата, жінки та діти. Чоловіки танцюють рідко й тільки обрядові та військові танці. Спільні танці чоловіків з жінками відбуваються дуже рідко і під час них чоловіки не обіймають жінок та не беруть за руки. Старші люди танцюють лише перед високим гостем та у великі свята. Добрих танцористів чи танцористок не долюблюють, бо їх вважають опанованими злими духами. Вони вірять, що танцюрист чи танцюристка вміють чарувати своїми рухами.

Мурини можуть танцювати безупину день і ніч. Часом і по

Обрядовий танець муринських дівчат

кілька днів лунають без перерви там-тами. На голому камінні, на посохлій траві чи навіть на глибокому піску вони виводять свій скажений танок під акомпаньємент там-тамів, плескіт у долоні, дикі вигуки та спів глядачів, що оточують їх тісним колом. Під час великих свят чи празників, коли забубнять там-тами, не всидіть у хаті ні старий, ні малій. Всі збігаються на вигоні. Почесні місця, на передні, займають старшини села з їхніми жінками та родинами. З товпи виринають танцюристи і починають танок дивовижними й скаженими рухами. Старший з оркестри там-там, бути в бубон, обходить довкола присутніх і закликає охочих до танцю.

Крім звичайних танців, мож-

на сказати диких, бувають у муринів також урочисті, обрядові танці, з точно опроділеними рухами та ритмом. Ці танці дуже подібні до східної та середньо-азійських.

Найбільший тягар і втому спадають, однаке, не на танцюристів, а на оркестру там-там. Танцюристи змінюються, а музиканти все залишаються ті самі. Вони безупину бубнять та тарахкотять у свої дивні інструменти, аж піт з їхніх облич струмками ллеться.

Ді якого села не приїдеш, скрізь тебе гостяте та вітають там-тамом і танцями, що тягнуться до пізної ночі. Мурини під там-там родяться, живуть та вмірають. Для них це найбільша радість і відпочинок.

Чи ви вже справді постарілися?

Один з професорів Колюмбійського університету, досліджуючи духове старіння своїх пацієнтів, ставить їм такі питання:

1. Чи ваш погляд на життя та на близькі вам справи є здавна той самий?
2. Чи ви маєте якісь побічні, улюблені зайняття?
3. Чи ви вмієте; знайшовши нагло в нових, змінених обставинах, не втрачати нервів?
4. Чи вмієте робити другому добре, не надіючись для себе користі?
5. Чи молоді люди радо перебувають у вашому товаристві?
6. Чи маєте самопочуття, що вас хтось потребує?

Хто на ці питання відповість собі — так, тому ще далеко до старости.

Ганна Совачева

Паріж

Моє дитинство

Ганна Совачева, відома українська артистка, закінчила недавно 75 рік життя. Тому їй цей спомин не тільки пахучий своєю чарівною старовиною, але кидає також світло на мистецьку творчість актриси, що розвивалася вже замолоду.

Мій дід, Василь Стефанович Саренко, по званні лікар, але душою артист, з бабунею Еммою Іванівною, баронівною фон Флеммінг, жили в Петербурзі. Бабуя, добра п'яністка і співачка, говорила кількома чужоземними мовами і була, як і дід, дуже товариською людиною. Тож не диво, що їхній дім був культурним осередком, де збиралися відомі в той час представники музичного й літературного світу. В моїй пам'яті залишилися спогади Мами про Серова, Мусорського, Баракірева, Соколова, а особливо про Даргомижського, який був учителем Мами. Кожного разу, як Мати бувала в Петрограді, ми їздили на його могилу в Олександро — Невську Лавру, що на ній росла берізка. Пам'ятаю також великий зшиток у цінній обкладинці, де різні композитори вписували власноручно, присвячені Матері твори. Цей зшиток, вартий музею, знищили більшевики при трусі мого помешкання в 1917 році. Декого з

тих композиторів я пам'ятаю, бо згодом, як батько переїхав у Москву, вони інколи зупинялися в нас.

Діда я дуже любила, хоч і боялася не менше. До бабці була байдужа, до 5 років ніколи її не бачила. Діда ж пам'ятаю добре. Я була його улюбленою внучкою, бо свою любов до матері, він переніс згодом на мене. А все ж я боялася його, бо він нераз був звик говорити хлопцям: «О!, зняти б штани та всипати!» Що саме то значило, я не могла ще собі уявити, але відчувала, що це було щось жахливе. До материної сестри та її дітей був дід байдужий, називаючи цих своїх внуків «негідниками» (цим негідникам було тоді по 2-3 роки!). Мене ж дід по обіді запрошуав до своєї кімнати та обдаровував горіхами й цукорками, кажучи: Не давай негідникам!

Дід був українцем з крові й кості. При надзвичайних здібностях мав також свої хиби. Набідувавшись сиротою, коли

добився свого лікарського хліба, не жалував собі, не думаючи при цьому ні про бабцю, ні про родину. Любив старий і попоїсти. Пам'ятаю, як мій батько привозив йому аж з Москви його улюблену салямку. Очікуючи приїзду діда, мої брати (бомати погано бачила) мерцій вишивали мені вишивану сорочку і фартушечок, а батьки купували кілька качок та гусок. Пообідавши, дід лягав спати, а я мусіла відганяти гусей від вікон кімнати, де він спав, щоб не гегали та не розбуджували. Опісля, пробудившись, дід виходив ще розчухраний, в халаті, з довгим чубуком в устах, та, притупуючи переді мною, співав: «При дорозі жук, жук, при дорозі чорний...» Згодом я взяла цей танок для ролі Вуслі в «Ой, не ходи, Грицю». Повечерявши, дід, не зважаючи на свою генеральську рангу, брав гітару та йшов з нею у челядню, щоб розрадити душу. Мабуть не раз там пан генерал втіяв гопака, на втіху присутнім.

В нас, у родині, було 7 хлопців, і щойно по довгій перерві народилася я, дочка — одинадцяка. Всі бавилися зо мною, як з лялькою. То навчать як папугу якихсь штучок, і я зароблю чеколяду за мої «здібності». То передягнуться за волхів та прийдуть колядувати зі зіркою. То запевнять, що дід у сальоні рве зуби, а справду прикрашують для мене ялинку. То врешті покажуть у парку куп-

ку ялинок та розказують, що вони вже були в мене на Різдво і янголик відніс їх знову на їхнє місце та посадив. А я вірила непохитно всьому, що оповідали брати та росла в якомусь чарівному фантастичному сні.

Бували інколи й погані жарти. Пам'ятаю, як я йшла вперше до сповіді, то один з братів сказав мені, що таких великих грішниць священик навряд чи просить. Мабуть скаже прикладнути та їздитиме верхи по церкві, ще й батогом підганяти ме. Сказав, і забув, але я не забула. Коли пан-отець шепнув мені: прикладни, — я злякалась та так почала плакати, що мати, яка стояла оподалік, підбігла й витягнула мене з-під епітрахії.

Музика втішалася в нас найбільшим пошанівком, бо й мати співала та грава на фортепіані. З братів один був піяністом, два челістями та один скрипальєм і співаком. Я виросла на таких клясиках, як Бах, Бетовен, Моцарт і Гайде. Отже не диво, що я в 4-5 років виспівувала арії й романси під супровід Матері або братів. Думаю, що ця моя музикальність і спонукала Матір взяти мене 4-річну на Вагнера «Тангойзер». Але експеримент не вдався. Я так схвилювалася великим натовпом людей, світлом і оркестрою, що крутилася по льожі, як в'юн на сковороді аж врешті впала і набила собі гулю на

Ганна Соначева в «Еспанській мушці»

лобі. Опісля з горя та розпуки заснула на канапі і солодко проспала решту вистави. В пам'яті залишилися тільки якісь близкучі лицарі на конях.

Мати цінила всі ділянки мистецтва і виховувала нас у великий пошані до нього. Пам'ятаю, як дуже малою ми були в лікарня. Показавши на одного добродія-пацієнта, мати сказала: «Запам'ятай собі цього пана, це великий письменник Салтиков-Щедрин. Це було сказане та-

ким тоном, що я й досі пам'ятаю, як не його лице, то бодай його попелясті штані, у великі чорні крати.

Згодом, коли мені було п'ять років, мене вдруге взяли в театр на виставу «80 днів навколо земської кулі» за Жюль Верном. На цей раз я вже не крутилася, а сиділа приголомщена і зачарована всім, що бачила на сцені. Ще й досі тямлю деякі мізансцени, особливо гадюк, що лізли до сплячих дієвих осіб, індіян, що грабували потяг.

З того часу нашою улюбленою забавою зробився театр. Нам не забороняли цього, хоча дуже терпіли на цьому капелюхи і спідниці мамів. Дядько Василь приймав найжвавішу участь в нашему театрі, виконуючи ролю мецената й вишукуючи потрібний реквізит. З бабунею, на жаль, у нас також вийшов неприємний інцидент, і це було дуже неприємно, бо вона була часто нашим єдиним глядачем. Не пам'ятаю кому з нас прийшло на думку порізати гумову рурку від одного потрібного її приладдя — на гадюк. Гадюки вийшли чудові, але бабуся була огорчена. Вирятував ситуацію знову таки дядько Василь, що власноручно розібрав ще й бабусин тростиновий параван на ікли для слонів, що також приймали участь у виставі.

Отже з костюмами та реквізитом ми сяк-так давали собі раду, та важче було із закуліс-

ними ефектами, як ось грім чи ліскавка. Комусь прийшов на думку вислів бабусі: «верищи-те так, що аж свічки встають перед очима». Тай веліли мені кричати, скільки духу слає. А коли я протестувала, казали: «Ач, яка ніжна! Акторів у театрах нераз палять і ріжуть, а вони мовчать...» Як часто згодом, ставши артисткою, коли бувало прикро, я згадувала цей дитячий заклик — страдати для мистецтва!

Мені було 6-7 років, коли актори державного театру влаштували виставу, де на сцені виступали діти, що мали лаятися та битися. За протекцією брата заангажовано й мене. Боже, що це була за подія! Я грала з таким захопленням, що ще за кулісами наскакувала на свого партнера, як роз'юшений півень і подряпала йому лич-

ко. На щастя, це був мій єдиний виступ, бо мати заборонила мене брати на сцену.

В 9 років мене віддали до інституту. Незабаром померла моя Мати. Мого життя торкнулася прозаїчна опіка клясничих дам, а згодом і мачухи. Дитинство скінчилося.

Але ні сім років перебування в чужому мені по духу інституті, ні дальші роки в такій же чужій родині мачухи, не змогли затерти того, чого я набралася в дитинстві. Неспівмірно розвинута фантазія перетворилася в тугу за минулим щастям. І тільки згодом я навчилася знаходити поезію життя у всьому і скрізь. Тому прожила своє життя щасливо. Бо заедно потішала себе, уявляючи собі, які нещастя могли мене зустріти, а їх пощастило мені оминути.

Нове лікарство на ангіну серця

Американські дослідники винайшли нове, дуже добре лікарство на ангіну серця т. зв. перітрат, що є спорідненим з нітрогліцериною. В наслідок лікування перітратом, 70% хворих дістють менше та не такі сильні серцеві атаки.

Сфрагістика — наука про печатки

За нашої бурхливої і небезпечної доби, документ має велике значення, а людина з «добрими» документами, що їх вона зберегла, можливо в таких обставинах, коли рятувалося лише саме життя, почуває себе якось певніше і вільніше.

На кожному документі, чи це диплом високої школи, лєгітимація, чи звичайна посвідка, ставиться печатку, яка надає йому офіційності і правного значення. Але не всі знають, що існує окрема наука про печатки, звана сфрагістикою, а самі печатки мають старовинну і дуже інтересну історію, на якій коротко зупиняємося.

Найстаршим теоретиком, нам відомим, сфрагістики є Конрад фон Муре, що написав в 1275-76 рр. в Цюриху твір про печатки, під назвою: (*Summa de arte prosandi*). В ньому він досліджує зміст печаток і торкається правного боку користування ними.

Назву «сфрагістика» дістала ця наука пізніше, в творі Йогана Гоймана (*Commentarii de re diplomatica imperatorum etc.*) (Norimbergae 1745-52) «Сфрагіс» — це по грецьки печатка.

Від К. фон Муре аж до наших часів з'явилось дуже багато праць, присвячених сфрагісти-

ці, що їх не маємо можливості перелічити в рамках цієї статті. Згадаємо тільки, що найважливіші твори залишили нам німецькі вчені XIX ст.: Гайнріх-Август Ергард, Меллі, К. фон Сава, кн. К. Гогенльое-Вальденбург, Пессе, Бресляв і відомий геральдик, а одночасно й сфрагіст — Густав Сайлер.

Сфрагістика — наука має безпосередній зв'язок з геральдикою (гербознавством), нумізматикою (наукою про монети) і дипломатикою (наукою про дипломи й документи).

Печатки є багато старші він гербів. Чимало родових знаків або знаків власності передали згодом з печаток у герби, стаючи емблемами, і продовжили традицію вживання родового знаку. Ми бачимо герби слизе на кожній монеті. Тому по емблемах та гербах на печатках і монетах завжди можна встановити їхнє походження. Звичай вживання печаток є дуже давнього походження. Вперше він з'являється у східних народів, головно у Вавилоні, Єгипті та сусідніх їм землях. Маємо на це не лише археологічні докази, але й згадки в літературі. В багатьох місцях Біблії згадується про печатки (III кн. Царств гл. XXI, ст. 8 і 11: книга Даниїла гл. XIV, ст. 12: кн.

Битія гл. XXXVIII, ст. 18 і 25; кни. Ісход, гл. XI, с. 11 і 21).

Печатки цієї ранньої доби були вирізувані у виді різних знаків або чисел на каменях циліндричної форми і виглядали доволі примітивно. У греків та римлян, що прийняли їх від східніх народів, вже зустрічалося перстені-печатки, часто гарної, мистецької роботи. Римські закони вимагали стверджування печатками судових актів. Чудесну збірку таких печаток має Люврський музей у Парижі.

Від римлян, як кажуть німецькі сфрагісти Бресляв і Пассе, передшов звичай вживати печатки і на германські землі. Знаємо, що також королі Франків, з династії Меровінгів, ставили печатки замість власноручних підписів.

Саме ставлення печатки вважалося важливим актом і проходило у римлян та германців у супроводі відповідного церемоніалу. Чечатки клали в гробівці разом з іхніми власниками.

З папських печаток вважається найстаршою та, що була приложена Папою Пасchalісом I до привілею з 819 року. Поза цим, до XII ст. ще не помічається загального вживання печаток. Довший час вони заступали підпис і це було їхнє основне застосування. Але в середніх віках вже самі печатки уважано документами і вони мали часто значення супровід-

ного письма чи охоронного листа. Печатка на акті служила доказом його правдивості, на товарі — ствердженням його походження і якості. Між деякими містами в Західній Європі існували домовлення пропускачи без листа ті товари, на яких був відтиск печатки того міста, яке брало участь у договорі.

Німецьке слово «(Siegel)»ходить від латинського «(Sigillum)» — зображення. Отже печатка мусить мати якесь домовлене зображення. Тому й на середньовічних печатках знаходимо колись домовлені знаки, по яких можна пізнати, хто був їхнім власником та яка його професія. Довкола знаку був відповідний напис.

Із середньовіччя не збереглися нам документи з печатками, бо, як ми вже згадували, тоді самі печатки вважалися документами. Подорожуючи, міщани брали з собою відбитку печатки свого міста і це вже вважалося достатнім доказом їхньої приналежності до міста та служило пропуском.

В середньовіччі вживали печаток передовсім князі Церкви, монастирі, уряди, а згодом і світські князі та шляхта. Нам збереглися документи церков із Падерборну та Мюнстеру (з рр. 1018 і 1022) на яких прикладені печатки, а також подібні документи монастирів Корвей і Верден. З світських документів вважається найстаршою гербовою печатка на слюбному догово-

рі Санха, кастильського інфанта, з Вільгельміною, дочкою Гастона II, що був складений в 1000 році. Відомі також дві печатки Адальберга Льотаринського на актах з 1030 і 1037 рр. та ще декілька інших.

В XII ст. вживання печаток поширюється на всі верстви суспільності. Кожний, що займався якимсь урядом чи торгівлею, мусів мати печатку. Тоді вже починають користуватися ними і при звичайному запечатуванні листів.

Вигляд печаток і їхня форма перейшли повну еволюцію. Найстарші печатки здебільша однобічні, але в XII ст. є вони вже й двобічними, висячими на шнурках (сіріллю пенденція). Найчастіше вживається печаток з воску. Олив'яні печатки стали традиційними в папській канцелярії. Раніше, заки ставити печатку, просилиовано крізь дірку в олив'яній кульці (булля) шнурок та здавлювано кліщами, у яких з внутрішнього боку, був вирізаний негатив печатки. У Ватиканському музеї зберігаються такі с.аровинні дерев'яні кліщі. В цей сам спосіб і тепер ще ставиться пльомбі на крамі. Ціса-рі та королі ставили на важливих актах не звичайні воскові печатки, а золоті — завіщені на шнурках. Зовнішні форми печаток були різноманітні: круглі, подовгасті, трикутні, чотирикутні, шестикутні тощо. До XIV ст. любили великі печатки

(сіріллю маюс), потім почали вживати і малих (сіріллю мінус). По печатках, які збереглися до наших часів, бачимо, що улюбленою формою в середньовіччі була овальна, бо в ній дуже добре вміщувався герб з усіми його прикрасами.

Кольор воску на печатках мусів відповідати гідності того, що її ставив. Наприклад, червоний віск довший час був зарезервований володарям. Згодом він став ознакою офіційності взагалі і ми бачимо його на всіх державних і судових актах. Вища шляхта печатала блакитним воском, царгородський патріярх — чорним.

На Україні маемо перші згадки про печатки в договорах Ігоря і Святослава з греками. В договорі Святослава читаємо: «Се же імите въ истину яко же створихомъ ныни і Вамъ написахомъ харты сей и своими печатыми запечатахомъ». («Повість временних літ»). У 1006 р. вел. кн. Володимир дозволяє вільну торгівлю болгарським купцям з Руссю та обдаровує їх печатками. Ці печатки, що їх дав вел. кн. Володимир, є своего роду металевими «пайдзе», а не перстенями-матрицями, і вони були для послів доказом їхнього уловіння, тобто повнили ролю документу. З того часу маемо також і зразки перстенів-печаток. Ними користувалися князі, бояри і дружинники.

Хоч ми маемо літописні згад-

ки про вживання печаток ще при кінці Х с., то найстаршим, збереженим, зразком є двостороння срібна й зверху позолочена печатка з грамоти вел. кн. Київського Мстислава Володимировича і його сина Всеволода (1125–1132), дана новгородському Юріївському монастиреві. На одному боці цієї печатки зображеній Ісус Христос, а з другого боку є постать, що її довший час вважали Арх. Михаїлом, який вбиває змія. Щойно російський сфрагіст Н. П. Лихагев прослідив, що це зображення Хведора Стратилата в чуді із змієм. Сам князь Мстислав мав хресне ім'я Хведора, цим і пояснюється, чому на його печатці є цей святий. На пізніших княжих печатках зустрічаємо святих Олександра, Миколу, Івана Предтечу, а також постатті князів.

Крім цього маємо також княжі і боярські перстені-печатки із руноподібними значками різних видів, які залишилися ще з поганських часів. По прийнятті Христової віри до цих знаків додічливано хрестик або рисками перехрещувано кінці. Деякі з них заховалися до наших часів в гербах нашої найстаршої шляхти, яка виводиться з боярських родів княжої доби. Тому зовсім правильно стверджує польський геральдик О. Веріга-Даровський, у своїй праці «Знакі печентне руске» (Париж, 1862), що герби на Україні пішли від печаток, а

не від знаків на щитах і прaporах, як це мало місце у Західній Європі.

Інтересну згадку про литовський герб «Погоня» маємо в Іпатському літописі, де говориться, що князь Витень «нача княжити над Литвою (1278 р.) ізміниль себі гербъ и всему князьству литовському печать: рицарь збройный на коны съ мечемъ, еже ныни нарічуть погоня».

Треба згадати про печатки галицько-волинських князів, опубліковані в збірці «Болеслав-Юрій II князь Малой РОСІЇ», виданій Петербурзькою Академією Наук, де було вміщено також дуже цінну сфрагістичну розвідку Олександра Лаппо-Данилевського. В московських архівах знаходяться дуже важливі оригінальні акти і документи українсько-литовської державності, починаючи з XIV ст. Зокрема у виданій в 1880 р. в Москві книжці: «Снимки древнихъ русскихъ печатей...» були опубліковані печатки Семена Лугвенія Ольгердовича з р. 1385, Дмитра Корибута Ольгердовича р. 1385, Івана Путятини р. 1423, а також печатки українських міст — Гадяча (1669), Києва (1698), Чернігова (1698), Ніжина (1691), Переяслава (1698), Козельця (1698) та Стародуба (1696).

Місто Київ мало свою печатку, що її першу відбитку маємо з початку XVI ст. (опублікована в «Палеографіческомъ Зборни-

ку» І. Команина. Міські печатки постали в Україні у зв'язку з Магдебурзьким правом, яким багато наших міст користувались.

За часів короля Стефана Баторія почали козаки вживати як печатку: козака в шапці з рушницею. Одну таку відбитку маємо з 1576 р., але існує сумнів щодо її автентичності. Таке саме зображення масмо в печатці гетьманця Гната Василевича (1596 р.), потім на універсалі Гаврила Крутновича (1608). На цій печатці стоїть напис: «Печать войска запорожского». До 1722 р. печать з таким змістом вживали всі гетьмани, крім Івана Виговського, який користувався своєю гербовою печаткою також в офіційних актах. Цих печаток залишилося багато на листах «старших» та гетьманів, і вони переховуються в різних архівах і бібліотеках. Велику збірку, знищенню під час останньої війни, мала бібліотека графів Красинських у Варшаві. Цінні збірки знаходилися та-кож у бібліотеці Варшавського університету, в Бібліотеці Ягайлонській у Krakові, Бібл. Пшездецьких у Варшаві, Національнім музеї у Львові, в архівах Києва і Харкова та в різних приватних людей. На Гетьманщині існували також печатки окремих урядів, напр. Запорозького Суду. Крім «козака з рушницею», гетьмани вживали також своїх приватних печаток. У 1722 р. «Малороссійская

Коллегія» завела свою печатку з російським двоголовим орлом і написом: «Печать Коллегии Малой Россіи», яку 1750 гетьман Кирило Розумовський передав разом із справами Коллегії Міністерству Закордонних Справ, а воно віддало в сенатський архів. На гетьманщині знову відродилася стара печатка: «козак з рушницею».

В 1765 р. в «представленії къ ея Императорскому Величеству Господина Генерал-Аншефа Губернатора и кавалера графа Рум'янцева-Задунайского» поданий проект нової печатки для «Малороссійской Коллегії», який був з невеликими змінами затверджений указом цариці Катерини з дня 23. 2. 1766. Ця печатка виглядає так: Російський двоголовий орел в золотому полі. На його грудях щит, розділений на 5 частин, що на кожній з них представлений герб одного з п'яти українських князівств:

1. Київське князівство: у блакитному полі ангел, у срібній одежі, тримає в правій руці меч, а в лівій срібний щит.

2. Чернігівське князівство: на срібному полі чорний одноголовий орел з золотою короною на голові та з золотим дзюбом і золотими ногами.

3. Переяславське князівство: у червоному полі срібна вежа з трьома зубцями, що стоїть на зеленій землі.

4. Новгород-сіверське князівство: у червоному полі золота

стіна, чорним муріваним, із чотирьома зубцями.

5. Стародубське князівство: у срібному полі зелений дуб, на зеленій землі.

Українські особисті печатки мали, як і західно-европейські, різноманітні форми. За змістом вони діляться на такі категорії: 1/ з написом, без імені. 2/ з ініціалами власника. 3/ з ініціалами власника і довільно вибраною емблемою. 4/ лише з емблемою. 5/ гербові.

У XVII-XVIII ст. вживання печаток було на Україні дуже поширене. Іх мають не лише гербові шляхтичі, а й козацька старшина, духовенство, козацтво й міщанство. Ті, що не мали гербів, часто роблять собі самі герби, не рахуючись з правилами геральдики.

О. Лазаревський пише: «В цю добу козацька старшина ще не заглядала в польські гербажі і вдоволялася козацькими емблемами, вживаючи хрести, шаблі, місяці й зірки. Наприклад, на печатці генерального обозного Василя Борковського замість його родового гербу «лебідь», бачимо шаблю і хрест. На превеликий жаль, доводиться константувати, що в нас систематичного вивчення печаток майже не було». Один з наших істориків казав: «Поле нашої сфрагістики дотепер таке необроблене, що треба вітати не тільки кожний огляд цього роду, але й найдрібніші матеріали, та рівночасно годі оперітися гір-

кому почуванню, що так пізно починається робота і що навіть фахівцям доступний невеликий і неповний матеріал...»

Це в наші часи існували збирки оригінальних українських печаток XVI-XVIII ст., а серед них печатки часів Мазепи і половини XVIII ст., печатка Сіці Запорозької за П. Кальнишевського, печатки Київських Митрополитів і козацької старовини. Доля цих збірок нам невідома.

У свому творі про Росію за царювання царя Олексія Михайлова, писаному в другій половині XVII ст., Котошихин пише, що в московських людей взагалі «гербів не буває», а печатку вони вживають, «яка прилучиться», а не родову.

Тому не треба дивуватися впливові нашої сфрагістики на московську, що в другій половині XVII ст. щойно зароджувалася. Про цей вплив особливо виразно свідчать печаті московських воєводів у Києві з кінця XVII ст., які починають вживати гербів за польськими і нашими зразками.

Про козацьку сфрагістику робили досліди Гр. Милородович, О. Лазаревський, А. Стороженко, Г. Сотниченко, Китицин, Марія Слабченко, Ю. Нарбут, Морзалевський, Богдан Баєвінський, Іван Крип'якевич та Вячеслав Прокопович.

Зараз думати про будь-які широкі студії в цій царині, на

жаль, не доводиться, та й пророблена праця нам майже не доступна.

Закінчу цей короткий огляд словами В'яч. Прокоповича:

«Сфрагістика, що правда, наука спеціальна, але не суха й не вузька, з життям мінливим близче, ніж то видається відразу, пов'язана».

Конкурс

для найкращих Передплатників магазину «Ми і світ»

Резигнусчи в цьому році із загадкового конкурсу, яким цікавилось розмірно невелике число Читачів, Редакція «Ми і світ» влаштує натомість Конкурс відповідей на питання з ділянки українознавства й науки.

Пояснення Конкурсу: В числах 8 до 12 «Ми і світ» будуть поміщені питання, по три в кожному числі, що на них треба дати відповідь. Відповідь на одне питання не може бути довшою над 1 с. юр. машинопису або дві сторінки записаних рукою. Правильність відповіді буде оцінюватись пунктами (5 пунктів за найкращу відповідь на одне питання).

Умовини участі в Конкурсі:

1. Учасник конкурсу мусить вплатити передплату за «Ми і світ» на п'ять чисел згори.
2. Мусить приєднати для «Ми і світ» бодай одного нового передплатника.

Нагороди:

1. Енциклопедія Українознавства.
2. 10 випусків «Літературної Бібліотеки» (Вид. Денисюка, Аргентина).
3. 5 випусків «Клубу приятелів української книжки» (Вид. І. Тиктора, Канада).
4. 5 випусків журн. «Україна» (Франція).
5. Готівка або книжки на суму 3 дол.
- 6-10. Книжки вартості 2 дол..

В наступних двох числах будуть подані прізвища всіх учасників Конкурсу. В дальших числах подаватимуться тільки прізвища двадцятьох перших.

Питання:

1. Що Ви знаєте про назву «Україна» (походження, перші згадки?)
2. Що Вам відомо про Т. Шевченка-маліяра?
3. Що Ви знаєте про телевізію?

Відповіді просимо слати на адресу редактора «Ми і світ», що подана на журналі, долучуючи посвідку (або поштовий відтинок) висланої до нашого представника передплати та адресу приєднаного передплатника.

На Видавничий Фонд «Ми і світ»

зложили:

Збіркова листа ч. I

(збірку перевів п. д-р В. Савчак, Тунезія)

Журжа Ілля 220, Маличин Олександер 200, Петрачик Вол. 300, Волсчий Степан 100, Н. ліщук Іван 200, Гладилович Адолльф 100, Гордійчук Петро 100, 200, Кміцкевич 100, Гошуляк 100, Глинський 100, Рокіш 200, Федів Ігор 200, Менцінський 200, Цьонка Вол. 200, Головатий Григ. 100, Стиранка Мих. 100, К. Г. (підпис нечиткий) 100, Кобильтецький Яр. 100, Яценко Василь 200, Шумило Ів. 100, Змий Дм. 100, Була ович 200, Каспрук Роман 100, Мосійчук 400, Скібіцький 300, Григоров Павло 100, Яримович 100, Кальба 160, Чарка 100, Тимяк Сидір Волан Яків 500, Кулик Вас. 200, 300, Маслов Мик. 100, Зубенко Вол. 300, Дем'яненко Ів. 100, Каочорита О. 200, Телейко Андрій 400, Лошиньовський Олег 100, Ціпко Мик. 200, Вульчин Вол. 100, Мельничок Богдан 100, Николенко Дмитро 200, Девосир Мих. 100, Фідалович 100, Чепурний П. 100, З. (підпис нечиткий) 200, Савчак 200.

Збіркова листа ч. 35

(збірку перевів п. С. Романко, Англія)

С. Романко 4/-, О. Ковалисько 2/6, В. Бойчук 4/-, В. Яримович 2/6, С. Ферштей 2/6, Я. Гаврилюк 2/6, Ф. Монастирський 2/6, о. М. Ратушинський 2/6, Разом: I ф. 5 ш.

Збіркова листа ч. 34

(збірку перевів д. інж. Ремеза

С. Ремеза 10/-, Відділ СУБ Веллінгор 5/-, Е. Швець I/-, Т. Картигур 3/-, Степан Р. I/-

Збіркова листа ч. 40

(збірку перевів п. Богдан Тесмюнок)

Кікіш Яр. 15, Федько Іван 15, Тарасюк Вас. 20, Максимнюк Стах 15, Григоров Іван 15, Король Мих. 20, Тимюнок Б. 20. Разом: 120 бельг. фр.

Поодинокі жертводавці:

Ст. Кікта 2 ам. дол., д-р Котик 2 ам. дол., Дубинець Яр. — відсотки з кольпортажу «Ми і світ» Пилипів Адам 50 бельг. фр., Варцаба В. 2/6 ш.

Видавництво «Ми і світ» складає Жертводавцям найщирішу подяку.

Київські видання українських поетів

1945-1950

Після закінчення війни «Держлітвидав України» в Києві розгорнув відносно широку видавничу діяльність. Цього вимагало життя: зовсім понищени або частково спорожнілі бібліотеки, сотні тисяч українських читачів, що у воєнні роки були переважно без книжки, нарешті, конечна потреба відзначити ювілеї старших поетів.

Видання цього часу цікаві для нас передусім тим, що саме в 1942-47 рр. наступила була деяка полегкість у під'яремному житті українських поетів. Опинившись у скрутному стані, московські большевики, зі Сталіним на чолі, дозволили, а можливо й наказали українським поетам звернутися до національних почувань українця, щоб задержати його й далі при собі. Не всі поети однаковою мірою використали цю полегкість. М. Рильський, В. Сосюра та Л. Первомайський скористалися з неї, мабуть, найбільше. М. Бажан та А. Малишко — менше, а колись найоригінальнішому співцеві П. Тичині ця полегкість зовсім не принесла чогось такого, що становило б об'єкт нашого зацікавлення.

Беремо видання лише передових поетів України. Багато книжок, нам доступних, сюди не включаемо.

Павло Тичина. Видано «Вибрані твори в трьох томах», наклад 20.000. Перший (1948) обіймає три вірші з ранніх творів, «Сонячні клярнети», «Плуг», «Вітер з України», дві поезії з книжки «Чернігів» та збірки «Партія веде» і «Чуття одної родини», — все це широко відоме читачам ще до війни.

Другий том (1947) охоплює «Сталь і ніжність» та «Перемага́ть і жити» — майже суцільно беззвартісну писанину. Поет до такого ступення збився на несмак, на брак відчуття поетичного слова, що про нього можна говорити, як про звичайного провінційного автора газетних агі.ок. Розкриваємо книгу навманя:

В чім суть твоя — діло підлоти?
Кишені чужої проріз? —
Даду.ъ тобі наші пілоти,
Як брязнеш навіки униз!
(ст. 154 — «Як Сталін нас кликав...»)

Розкриваємо навмання:

То стрибнеш, то підтанцюєш —
Да таким, брат, молодцем!
Потім сядеш і працюєш
На папері олівцем.

(ст. 262 — «Юній поетесі»)

Велике почуття сорому огортає, коли читаєш такі «поезії» славного колись Павла Тичини. Нижче впали вже неможливо!

Характеристично, що відсоток вживання москалізмів у його творчості піднявся вгору: жерстяний, стужа, яд, содрогалась, груз, спаяні і т. п.

Але не тратимо віри, уперто перелистуємо 288 стор. другого тому і нарешті таки знаходимо щось подібне до раннього Тичини:

Дніпре! Грізно ти зведи
Свої брови хмури!
Ще з твоєї синь-води
Зарегочуть бурі.

(ст. 270 — «Герої Дніпра»)

Хто знає, може довгорічний середній Тичина випаде, як непотріб, а пізній підніметься до раннього? На його 60 років це дуже сумнівно.

Третій том (1947) — переклади. Починається книга... байкою «Собака і кінь» Крилова. Крім російських, як гегемонних, уміщено переклади білоруських, єврейських, грузинських, вірменських, литовських, башкирських, сербських та болгарських поетів.

Максим Рильський. Видано «Поезії в трьох томах», наклад 20.000. В першому томі вміщено вибрану лірику з 15 збірок (1940–45). Другий і третій томи, наскільки відомо, не потрапили до Америки. Здається, не було їх і в Західній Європі. Що в них є (поеми й переклади?), на жаль, навіть із поточної київської преси не вдалося довідатись.

М. Рильський максимально використав тимчасову полегкість і написав багато добрих поезій та кілька поем, наснажених національним кольоритом:

Благословен мечів ясних
Вогонь, о, чизни охорона,
Іржання коней бойових,
Морських походів даль солона
І «Енеїди» владний сміх,
Пол. ави тихої корона,

Гаряча думка Кобзаря,
 Що і вогні не спопелє,
 І молоток Каменяра,
 І струни Лисенка живії,
 І слави золота зоря
 Круг Заньковецької Марії!

(ст. 286 — «Слово про рідну матір»)

Взагалі М. Рильський не тільки вдергався на рівні свого мистецького способу вислову, а й значно поширив діапазон своїх можливостей. У «Неопалимій купині» поет піднявся до гнівного патосу священного обурення:

Нема Хрестатика, немає,
 Поник Шевченківський бульвар,
 І, ніби кров, на небокраї
 Багровий точиться пожар.
 Спинись, проклятий супостате,
 На світ востаннє оглянись:
 За тіло матері розп'яте
 Сини на кару піднялися.
 Поб'є тебе прокльон стоустий,
 Зненависть права спопелить:
 Ти в дім кривавої розпусти
 Хотів наш храм перетворить.

(ст. 326)

Хоч авторів гнів спрямований на адресу німецьких фашистів, проте кожному киянину відомо, що Хрестатик замінували большевики при відступі, а доконали зрыву йхні агенти.

Ювілейне видання «Поезії» (1910-1950) вийшло 1950 р. в гарній, мідного кольору, оправі (графік М. Брязкун) на білоніжному папері, накладом 30.000 примірників. Але редактор книги М. Терещенко, навчений дворічним перебуванням у тюрмі, вибрав для неї переважно слалінохвальні твори. Творчий шлях поета почато в цій книзі збіркою «Знак терезів» (1933).

Із двотомника Володимира Сосюри маємо лише другий том «Поеми» (1947, ст. 162, наклад 20.000), що не становлять особливої вартості, хоч виказують певну пластичність та емоційну наснаженість. Звичайні сосюринські, розводнені лірикою, твори. Ні «Мазепа», ані «Тарас Трясило» не вміщені. Отже, полегкість була не дуже велика! Зате поезіями В. Сосюра здобув собі заслужену славу. Його вірш «Любіть Україну», що викликав таку шалену нагінку московської «Правди», зробив автора безсмертним. Винятково над цим твором поет довго й наполегливо працював (заріксовано не менше чотирьох редакцій).

Микола Бажан представлений «Творами в двох томах» наклад 20.000. Перший (1946) — оригінальні твори, другий (1947) — переклади російських та грузинських поетів. Додано уривок із поеми «Фархад і Шірін» Алішера Навої, що вийшла теж окремим виданням 1947 р., наклад 10.000.

Ні «Крови полонянок», ні надзвичайно цінної поеми «Сліпці», ані «Будівель» тут немає. М. Бажан, передчуваючи скоре закінчення тимчасової полегкості, виявив себе обережним дипломатом.

Історична поема «Данило Галицький» — вершок його досягнення воєнних і повоєнних років. Поема має виразні асоціації з сучасністю:

Закутий в сталь німецький лиходій
Сюди прийшов на учту і розбій,

I припеча тав двинські береги
Печаттю смерти слід його ноги.

Він' ніс в краї, де жив латиш і ест,
На білому плащі багровий хрест ,

Бо в хижака, прикритого плащем,
Був меч хрестом, кривавий хрест — мечем.
(ст. 296)

Поширюють тематичний засяг проникливі поезії на грузинські та узбекістанські, переважно історичні, теми.

«У дні війни» (1941-1944) — цикль поезій на злобу дня. Надхнена па етика, така властива для передвоєнних Бажанових творів, і тут править за найхарактеристичнішу рису поета:

Мовчання. Суворий обряд переправи.
Величині, як клятва, хвилини й думки
На лінію подвигу, смерти і слави
Підходять готові до бою полки.
І город вже видно з туманів ріки.

(ст. 139)

Надзвичайно плодовитий **Андрій Малишко**, автор кільканадцяти збірок поезій (лише в 1940 р. вийшло чотири книжки!) уклався теж у два томи: «Вибрані поезії», наклад 20.000. Перший том (1947) презентує лірику 1936-46 рр. Другого тому не вдалося дістати. На сірому, майже пакувальному папері, оздоблена вітою дуба з жолудями, мовляв, «любиме дерево моого народу», ця книга виявляє талановитого поета пісенного складу, поета, що від надміру по-уж-

ної стихії задихається в підсоветських умовах, де немає змоги виявити себе небуденній особистості.

Я люблю дороги, стигле жито
Із веселим сонцем пополам!
Рідну, славну, кров'ю перемиту,
Я тебе нікому не віддам!

(ст. 51 — «Батьківщині»)

Найкращі свої твори присвячує поет батьківщині «від Полісся до Приазов'я», — що оживає в пластичних, великою любов'ю напоєніх, словах автора:

Обірваний в степу гнучкий гарячий дріт,
Долоні чорних вирв і клекоти двобою,
О земле рідна, хто не жив тобою,
Втираючи, як сльози, чорний піт!

(ст. 346)

Однотомник «Вибране» (1949, сг. 456, наклад 10.000) повторює перший том з додатком кількох поем.

Книга віршів «За синім морем» (1950), наклад 20.000, — звичайна агітаційна продукція, мізерний наклеп на Америку. Коли М. Бажан в «Англійських враженнях» (1949, наклад 5000) зумів бодай частково вдержатись на попередніх стилістичних здобутках, то А. Малишко в цій останній, наскрізь брехливій книзі, де все американське ганить, а советське вихвалює, значно понизив гучання свого поетичного слова.

Леонід Первомайський, жид із походження, але талановитий український поет, репрезентований двотомником «Поезії», 1947-48, наклад 20.000. Обидва томи охоплюють творчість 1924-40 рр. «Салдатські пісні» (1946, стор. 202, наклад 10.000) обіймають твори 1941-45 рр. і фактично правлять за третій том. Жидівська спрітність і тут переборола всі труднощі.

Перед першою світовою війною в українській літературі був, здається, лише один жид Г. Кернеренко (Кернер), земляк Нестора Махна та Івана Манила. В двадцятих роках жидівський додаток до української літератури значно посилився. Московський большевизм, щоб викорчувати українські національні сили, охоче пускав жидів на провідні становища в літературних журналах, до спілки письменників тощо. Деякі з жидів завдали нам немалої шкоди. Даякі досконало вивчили нашу мову, перейнялися українським світоглядом і дали вартісний внесок до скарбниці української культури. Були такі, що навіть наклали головою (О. Ку-

рило, В. Коряк, С. Щупак та інші).

Расовий жид, Л. Первомайський наскільки перейнявся культурою української мови та літератури, що став одним із передових українських поетів. Тимчасову полегкість поет використав краще за багатьох українців. Ось як малює він своє вимушене прощання з землею, що його породила:

Машини рушили і потонули в млі,
Я на шляху підняв шматок землі,
Обмитої осінніми дощами...
Важкий і темний, він в руці холов,
Мов бідне серце, що згубило кров.
Пожежею війнула тьма за нами.
Гукнув гудок. Я до машини побіг,
Ми далі рушили, як і повинно,
Та кинути на шлях я вже не міг
Той шмат землі твоєї, Україно!

Це все, що залишилося мені
На спогад про мої юнацькі дні,
Про край, де я зростав і зрів душою,
Про рідний степ, і ріки, і горби,
Про стан похилий сивої верби,
Що похилилася над течією
Минулого мого... Шматок землі!
На серці в мене він лежить незмінно,
У струм один і гнів мій і жалі
Єднаючи з тобою, Україно!

Я пронесу його крізь всі бої.
Усі думки і пориви мої
Ним з'єднані навік і в ньому злиті.
Усе життя і прагнення мое,
Мов попіл Клааса, у серце б'є,
Пробуджуючи сни несамовиті.
Він проведе мене у боротьбі,
Й вона настане, та визвольна днина,
Коли я поверну його тобі,
Цей шмат землі твоєї, Україно!

Л. Первомайський має свій стиль. Його поезія виявляє певну культуру ваговитого епічного вислову. Однак і в сутій ліриці поет має поважні успіхи. Наведемо уривок:

Облітають дерева останні,
Тихий сад під дощем шелестить.
Чи не молодість наша в тумані
На розсідланих конях летить?

1950 р. сповідлюється 25 річчя творчої діяльності Теренія Масенка. З цієї нагоди Держлітвидав випустив його «Поезії» (1950, ст. 334, наклад 5000).

Т. Масенко — поет не без хисту. Можна б вибрати з його віршованої продукції кращі речі і скласти невелику збірку непоганих поезій. Але О. Жолдак, відомий донощик запорізького відділу НКВД, що став тепер одним із редакторів Держлітвидаву, за боязливою згодою автора вибрав із його творчості все найгірше, переважно самі газетні агітки, на які Т. Масенко має легку руку. Тому книга вражає вбогістю думки і банальністю образотворчих засобів:

Тракторів колони — у степах,
Де колись ще деревом орали,
Іллічеві лямпи — у хатах,
Що вікам в темряві стояли.

(ст. 135)

Трохи краще враження лишається від маленької збірки «Виbrane» (1946) Костя Герасименка, талановитого поета, що загинув 1942 р. на кавказькому фронті. До війни він мав чотири книжки поезій, де між сталінославними одами були справді добреї вірші:

В долині темній і глибокій,
Рухомий спрагую, не раз
Я відчував твій гордий спокій,
Твою задумливість, Кавказ!
Я йшов, шукаючи криниці,
Я тропами глухими брів,
Я прагнув кованих, мов криця,
Великих, повнозвукіх слів.

(ст. 67 — «Присвята»)

В останні роки, працюючи в редакції фронтової газети (такі газети були лише російські) він, на замовлення політруків, писав досить вправні вірші по-російському, що вийшли в м. Уфі окремою книжкою «На южном фронте» (1942).

При цій нагоді треба згадати, що журнал «Українська література» 1942 р. в Уфі виходив без трафаретного гасла над усіма газетами й часописами, тобто без «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!». Большевицька діялектика — подиву гідна!

1950 р. видано «Виbrane поезії» Миколи Шпака, якого забили німці 1942 р., як большевицького партизана. Хоч його у вступній статті називають «талановитим поетом», проте ми так не скажемо. Типова, погано заримована, газетна продукція, без жодного свіжого вислову, заповняє біля 200 ст. цієї книжки.

З видань українських класиків треба відзначити тритомне видання (1949) творів Т. Шевченка, добре оформлене, на якісному папері та з кольоровими репродукціями малярських творів Великого Кобзаря. Заслуговують на відзначення теж вибрані поезії Л. Українки (1948), Павла Грабовського (1949), «Вибрані твори» Євгена Гребінки (1949), повне видання І. Котляревського (1948) та «Вибрані твори» Івана Манжури (1951, ст. 300, наклад 15.000), цього талановитого, але несправедливо забутого поета.

Майже всі видання добре оформлені графічно. Обкладинки, як правило, визначаються культурою букви та навіть національним кольоритом (оформлення двотомника Л. Первомайського цього кольориту не має: редактором видання був І. Стебун, техредактором — С. Зіскіндер, художник — Л. Каплан, — всі одноплемінники).

**Лікар-дентист
Д-р БОГДАН БІЛАС**

Muenchen
Dachauerstr. 9
Deutschland

виконує всі модерні зуботехнічні роботи, на замовлення, також і за океан.

Чи Ви вже набули собі книжку
М.-Точило

БОМБИ НА ВЕСЕЛО

160 сторін друку, багато ілюстрацій.

Ціна: 30 ам. центів, або рівновартість в іншій валюті. Замовляти в усіх представництвах «Ми і Світ».

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

«Українське Слово»

великий європейський тижневик, що виходить в Парижі

Адреса: 3, rue du Sabot, Paris 6^e

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — найстарший український тижневик в західній Європі, містить статті про світову й українську політику пера найвизначніших публіцистів.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті й праці найкращих українських та чужинецьких авторів: письменників, критиків, журналістів, мистців, поетів і науковців.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — найкраще поінформує Вас про все, що треба знати українцям на чужині.

Коли хочете бути в курсі справ політичного, культурного і гospодарського життя світу й України — читайте «УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО».

Жадай: е безкоштовних оказових примірників!

Шановні передплатники й читачі!

На новому місці осідку, в столиці Європи — Парижі, щастить нам зноєу випустити наш журналік, що до нього Ви всі вже так звикли. Своїми листами та своїми пожертвами на наш Видавничий Фонд, Ви підтримали нас на дусі та не дали нам заломитися серед справді важких обставин нашої праці. Ми вдячні Вам за це.

Зокрема ми вдячні нашим Представникам у різних країнах, в першій мірі нашому невтомному і жертвенному Представникові в Сполучених Штатах Америки, що безкорисно докладають усіх зусиль, щоб приєднати нам як найбільше число передплатників та запевнити журналікові тривалу базу існування.

Дні найтвіршої проби вже поза нами. Ми вже зуміли вирватися з непевного й провізоричного перебування в депівському таборі та поселитися вільшими людьми у вільному світі. Переїзд за кордон власними силами підкопав наші дуже скромні фінансові засоби й спричинив був довшу перерву у випусканні журналу. І тепер ще беремося продовжувати нашу працю тільки з найбільшою на тую нашої енергії та з вірою у Вас і Вашу підтримку.

Від Вас, Шановні Передплатники, яких передплата вже вичерпалася, чи вичерпується, ми очікаємо негайної вплати грошей бодай на дальших три-четири числа. Від Вас, Шановні Довжники, ми ждемо негайного вирівняння довгу. Від Вас усіх, наших Симпатиків, ждемо ще жертвеннішого поширювання нашого журналу та приєднування йому ювільних читачів. Будемо Вам також вдячні, якщо Ви, не ждучи наших збіркових лист, використаєте кожну додінну нагоду, щоб перевести в колі своїх знайомих збірку на наш Видавничий Фонд. Ми подякуємо Жертводавцям на сторінках «Ми і Світ-у».

Спільними силами втримаємо наш журналік!

Редакція

Ціна оголошень у журн. «Ми і Світ»: 1 с.ор. — 40 ам. дол., пів стор. — 20 ам. дол., чверть стор. — 10 ам. дол., одна восьма стор. — 5 ам. дол. Дрібних оголошень не приймається.

Звертаючись до Редакції в справі, на яку бажаєте мати відповідь, не забувайте долучити поштову марку.

